

HEYDƏR ƏLİYEV

AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

Çap için değil

OQTAY RƏCƏBOV, NAZİM KAZIMOV,
YEGANƏ AXUNDOVA, OFELİYA İMANOVA

MUSİQİ 6

Ümumtəhsil məktəblərinin 6-cı sinfi üçün
Musiqi fənni üzrə
DƏRSLİK

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
tahsil_az@yahoo.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığa görə əvvəlcədən təşəkkür edirik!

Bakı – 2017

MÜNDƏRİCAT

I. MUSIQININ TƏSİR GÜCÜ

1. Musiqidə təzadlılıq	6
2. Musiqidə emosionallıq.....	8
3. Musiqidə millilik və ümumbəşərilik.....	10
4. Bəstəkarların yaradıcılığında milli xüsusiyyətlər	12
5. Musiqidə müharibə mövzusu.....	14
6. Musiqidə polifoniya.....	16
7. Musiqidə homofoniya.....	18
Özünü yoxla.....	20

II. MUSIQI VƏ HƏYAT

8. Musiqidə mübarizə mövzusu.....	22
9. Musiqidə gərginlik.....	24
10. Musiqidə milli qəhrəman obrazı.....	26
11. Klassik Azərbaycan muğamı «Segah».....	28
12. Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü və musiqi.....	30
Özünü yoxla.....	32

III. MUSIQININ TƏSİR GÜCÜ NƏDƏDİR

13. Musiqinin obyektiv reallığı.....	34
14. Musiqidə zarafat.....	36
15. 20 Yanvar və musiqi.....	38
16. Musiqidə axşam əhvali-ruhiyyəsi.....	40
17. Musiqidə təbiət təsviri.....	42
18. Musiqidə real və qeyri-real obrazlar.....	44
19. Müxtəlif dövrlərdə mahnılarımızda qadın obrazları.....	46
20. Novruz bayramı və musiqi.....	48
Özünü yoxla.....	50

IV. AZƏRBAYCAN XALQ VƏ PROFESSIONAL MUSIQISI VƏHDƏTDƏ

21. «Şüştər» muğamı.....	52
22. Azərbaycan muğamları və xor.....	54
23. Azərbaycan muğamları və simfonik orkestr.....	56
24. Muğamlar və milli Azərbaycan operası.....	59
25. Azərbaycan xalq rəqsləri və balet.....	62
26. Azərbaycan xalq musiqisi və operetta.....	64
27. 28 May — Respublika Günü və musiqi.....	67
Sınıf konsertinə hazırlıq.....	70
Mahnı repertuarı.....	71
Musiqi lüğəti	90
İstifadə olunmuş ədəbiyyat.....	93

I. MUSIQININ TƏSİR GÜCÜ

Çap

üçün

devir

1. MUSİQİDƏ TƏZADLILIQ

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov

«Sevil» operasından fraqment

Fikrət Əmirovun «Sevil» operasından «Sevilin ariyası»

Sevil rolunun ən yaxşı ifaçısı SSRİ və Azərbaycanın Xalq artisti Firəngiz Əhmədova olmuşdur. «Sevilin ariyası»nda «Onu demə, zalım yar» Azərbaycan xalq mahnısının intonasionalarından istifadə olunmuşdur.

Qara Qarayev

«Yeddi gözəl» baletindən
fraqment

Qara Qarayevin «Yeddi gözəl» baletindən «Vals»

Valsın xanə ölçüsü, əsasən, 3/4 olur.

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri:

«Sevil» operasından
«Sevilin ariyası»

1. 3/4 ölçülüdür.

2. Musiqili səhnə əsərlərinə aiddir.

«Yeddi gözəl»
baletindən «Vals»

Fərqli

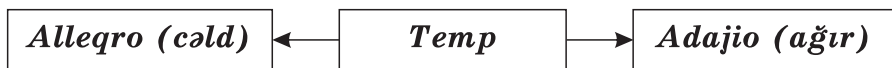
1. Xarakteri qəmli-dir.
2. «Onu demə, zalım yar» Azərbaycan xalq mahnısının intonasionalarından istifadə olunub.
3. Simfonik orkestr vokala (səsə) müşayiət edir.
4. Yavaş tempdə səslənir.

Oxşar

Fərqli

1. Xarakteri şəndir.
2. Bəstəkarın orijinal musiqisidir.
3. Simfonik orkestr rəqsə müşayiət edir.
4. Cəld tempdə səslənir.

Musiqi templəri arasında da təzadlılıq mümkündür. Belə ki, musiqi əsərlərində cəld və asta templər vardır. Cəld və asta tempin sxemini belə göstərmək olar:

Göründüyü kimi, cəld və ağır templər bir-biri ilə təzadlıdır.

Musiqi ifadə vasitəsi olan dinamik nüanslar arasında da təzadlılıq mövcuddur. Məsələn, güclü səslənmə işarəsi olan **forte (f)** və zəif səslənmə işarəsi olan **piano (p)** arasında təzadlılıq mövcuddur.

Mahnını yada salmaq və oxuyaq

Mahnının frazalarını təzadlı dinamik nüanslarla, not və sözləri ilə oxuyun.

BİP-BİPİN NƏĞMƏSİ

*Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Teymur Elçinindir.*

Allegretto

Uç-du göy lə - rə bi-zim pey - ki - miz, Söy - lə - di ye - rə:
 yolge - di - rik biz. Bip-bip, bip-bip! Göy-lər min rəng - dir,
 Bur - da ul - duz - lar Gör nə qə - şəng - dir! Bip - bip, bip - bip.
 Göy - lər min rəng - dir, Bur - da ul - duz - lar
 Gör nə qə - şəng - dir! Bip - bip, bip - bip - bip!

SUALLAR:

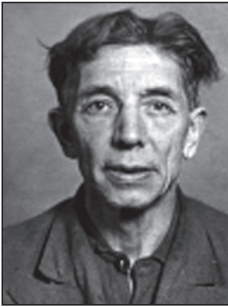
1. «Sevil» operasında «Sevilin ariyası»nda hansı Azərbaycan xalq mahnısının intonasiyalarından istifadə olunub?
2. Qara Qarayevin dinlədiyini «Vals»ı hansı balet üçün yazılıb?
3. Musiqidə təzadlılıq deyəndə nə başa düşülür?

TAPŞIRIQ: «Təbiətdə təzadlılıq» mövzusunda qısa şifahi təqdimat hazırla.

2. MUSIQIDƏ EMOSİONALLIQ

*Pyotr İliç
Çaykovski*

Sergey Yudin

Müxtəlif xarakterli musiqi əsərləri insanda müxtəlif emosional durum, əhvali-ruhiyyə yaradır. Əsər şən, rəqs xarakterlidirsə, onu dinləyəndə insanda şən, qəmlidirsə, qəmli, mübariz ruh-ludursa, mübariz əhvali-ruhiyyə yaranır. Yəni insan dinlədiyi musiqiyə uyğun emosional vəzi-yətdə olur. Musiqi insanda yaşamaq, qurub-yaratmaq, sevmək hisləri oyadır. Bəzən insanlar müəyyən bir işi görməmişdən əvvəl çox sevdik-ləri musiqiyə qulaq asırlar. Məsələn, XX əsrin məşhur rus cərrahı Sergey Yudin ən ağır cərrahi əməliyyatdan əvvəl dahi rus bəstəkarı Pyotr İliç Çaykovskinin «6-cı simfoniya»sının I hissəsinin köməkçi mövzusunı dinləyirmiş. Azərbaycanın məşhur cərrahı professor Mustafa Topçubaşov da cərrahiyyə əməliyyatından əvvəl Fikrət Əmi-rovun «Şur», «Kürd-ovşarı» simfonik muğamla-rından və «Heyratı» Azərbaycan zərbi-muğam-ından parçaları dinləyirdi. Professorun ən çox xoşladığı əsərlərdən biri də Üzeyir Hacıbəylinin «Koroğlu» operası idi.

*Mustafa
Topçubaşov*

Musiqi dinləyək

P.İ.Çaykovskinin «6-cı simfoniya»sının I hissəsindən köməkçi mövzu

Pyotr İliç Çaykovskinin «6-cı simfoniya»sının I hissəsindən köməkçi mövzu lirik, həzin xarak-terli və insanı düşündürən bir musiqi əsəridir. Xanə ölçüsü 4/4, yəni dörd çərəkdir.

Notla oxuyaq

«Heyratı» zərbi-muğamından bir parça

Bunu da bilin

«Heyratı» zərbi-muğamı təntənəli və mübariz xarakterli birhissəli əsərdir. Bu zərbi-muğam insanda xoş və mübariz əhvali-ruhiyyə yaradır.

Marş xarakterli olması imkan verir ki, ondan bayram günlərində keçirilən hərbi baxışlarda istifadə olunsun. Bu zərbi-muğamın xanə ölçüsü 2/4-dir və «Rast» ladında səslənir.

Yeni mahnı öyrənək

İSTİQLAL BAYRAMI

Musiqisi Rəşid Şəfqin,
sözləri Valeh Mirzənindir.

Marş tempində

Çi - çək - lən - di e - li - miz, nur sə - pil - di üz - lə -
rə. Ta - le - nin bu töh - fə - si qis - mət ol - du biz - lə -

Nəqərat:

-rə!.. Düz niy - yət - li - sən bu dün - ya - da
sən, ey mə - nim a - na Və - tə - nim!

II
Bizi sevməyənləri
Yandırdıq odumuzla.
Adınla bir səslənən
Müqəddəs adımızla.

Nəqərat:
Düz niyyətli sən
Bu dünyada sən,
Ey mənim ana
Vətənim!

III
Böyük tarixi olan
Bir millətin oğluydu!
İstiqlalı yaradan
Xalqın mətin oğluydu!

«İstiqlal bayramı» mahnısı «Rast» muğamına əsaslanır, xanə ölçüsü 2/4-dir, marş tempində səslənir, xaraktercə «Heyratı» zərbi-muğamına yaxındır.

SUALLAR:

1. P.İ.Çaykovskinin «6-cı simfoniya»sının köməkçi mövzusunun xarakteri necədir?
2. «Heyratı» necə muğamdır?
3. «İstiqlal bayramı» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «İstiqlal bayramı» mövzusunda şifahi təqdimat hazırla.

3. MUSIQIDƏ MILLİLİK VƏ ÜMUMBƏŞƏRİLİK

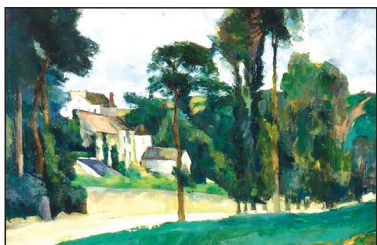
Frederik Şopen

Polyak bəstəkarı Frederik Şopen 1810-cu ildə Varşava yaxınlığındakı Jelyazova Volya əyalətində fransız və alman dili müəllimi Nikolya Şopenin ailəsində anadan olmuşdur. 1826-cı ildə Varşava Ali Musiqi Məktəbinə daxil olmuş və oranı müvəffəqiyyətlə bitirmişdir. Bəstəkar, əsasən, fortepiano aləti üçün müxtəlif janrlı əsərlər: etüdlər, mazurkalar, polonezlər, valslar, konsertlər, prelyüdlər, sonatalar və s. yaratmışdır. O, 1849-cu ildə Fransanın paytaxtı Parisdə vəfat etmişdir.

Bəstəkarın vəsiyyətinə görə ölümündən sonra ürəyi Varşavaya gətirilmişdir.

Qara Qarayev 1918-ci ildə Bakı şəhərində məşhur həkim-pediatr Əbülfəz Qarayevin ailəsində anadan olmuşdur. Əvvəlcə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasına daxil olan bəstəkar sonradan təhsilini Moskva Dövlət Konservatoriyasında dünya şöhrətli bəstəkar Dmitri Şostakoviçin sinfində davam etdirmişdir. Böyük bəstəkar, professor, akademik Qara Qarayev opera, operetta, balet, simfoniya janrlarında möhtəşəm musiqi əsərləri yaratmışdır. Bəstəkar bir çox skripka və fortepiano üçün əsərlərin, romansların müəllifidir. O, «Dənizi fəth edənlər», «Qızıl eşelon», «Xəzər neftçiləri haqqında povest», «Uzaq sahillərdə» və s. filmlərə musiqi bəstələmişdir. Qara Qarayev 1982-ci ildə vəfat etmişdir.

Musiqi dinləyək

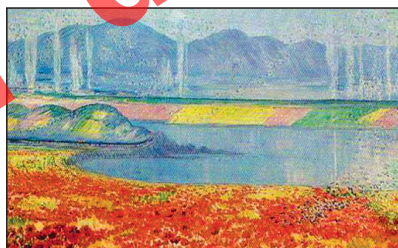

Pol Sezann.
«Pontuazeyə gedən yol»

Q.Qarayevin «Fikirli» fortepiano pyesi də F.Şopenin «Mi minor valsı» kimi vals tempindədir. Əsərin melodiyası lirik, axıcı və mahnı xarakterlidir, elə bu səbəbdən insanda gözəl hislər yaradır.

F.Şopen. «Mi minor valsı», Q.Qarayev. «Fikirli» fortepiano pyesi

F.Şopenin «Mi minor valsı»nda bəstəkar təbiətin gözəlliklərini, flora və faunasının əsrarəngizliyini əks etdirir.

Səttar Bəhlulzadə.
«Torpağın arzusu»

Həm F.Şopenin «Mi minor valsı»nda, həm də Q.Qarayevin «Fikirli» fortepiano pyesində xalq musiqisinin koloritlərindən istifadə olunub. Hər iki əsəri vals janrı birləşdirir. Heç də təsadüfi deyil ki, bu təsvirləri dünyanın ən məşhur pianoçuları öz repertuarına daxil edib. Bu iki əsərin hər biri milli olmaqla bərabər, həm də ümumbəşəridir.

Notla oxuyaq

«Heyratı» zərbi-muğamından bir parça

Mi majorda verilmiş hissəni **mi minor** tonallığında oxuyaq.

Mars tempində

Yeni mahnı öyrənək

AZƏRBAYCAN ƏSGƏRİ

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Pənah Əliyevindir.*

I
Sabahların zəfəri,
Azərbaycan əsgəri.
Qov Vətəndən düşməni,
Azərbaycan əsgəri.

Nəqərat:

Qəm libası geyməsin
Bizim çiçəkli dağlar.
Güllə səsi, top səsi
Əşitməsin uşaqlar.

II
Mərd ordumuz yaşasın,
Bu torpaqdan güc alsın.
Ücrəngli bayrağımız
Yüksəklərə ucalсын.

SUALLAR:

1. F.Şopenin vəsiyyəti onun Vətənə sonsuz məhəbbətini necə sübut edir?
2. Q.Qarayevin «Fikirli» fortepiano pyesinin F.Şopenin «Mi minor valsı» əsəri ilə oxşar cəhətləri hansılardır?
3. «Azərbaycan əsgəri» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: Xalq mahnılarımızdan ibarət popurri hazırla.

4. BƏSTƏKARLARIN YARADICILIĞINDA MİLLİ XÜSUSİYYƏTLƏR

Üzeyir Hacıbəyli

Dünya musiqisi tarixində hər zaman məşhur bəstəkarlar həm öz xalqının, həm də digər xalqların musiqisinə müraciət etmişlər. Məsələn, dahi rus bəstəkarı Mixail İvanoviç Qlinkanın «Ruslan və Lyudmila» operasında «Qalanın dibində» Azərbaycan xalq mahnısının, Pyotr İliç Çaykovskinin «4-cü simfoniya»sında «Çöldə ağcaqayın ağacı» Ukrayna xalq mahnısının, macar bəstəkarı Bela Bartokun «3-cü kvartet»ində «Tərəkəmə» Azərbaycan xalq rəqsinin, dahi alman bəstəkarı İohann Sebastyan Baxın «Orqan üçün re minor Tokkata və Fuqa» əsərində «Bayatı-Şiraz» klassik Azərbaycan muğamının intonasiyaları duyulur. Dahi Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyli də bir sıra musiqili səhnə əsərlərində Azərbaycan xalq musiqi nümunələrindən yararlanmışdır. Böyük bəstəkar «Leyli və Məcnun» muğam operasında sərkərdə «Nofəlin ariyası» üçün «Heyratı» Azərbaycan zərbi-muğamından istifadə etmişdir.

«Leyli və Məcnun» operasından səhnə

Musiqi dinləyərk

Ü.Hacıbəylinin «Leyli və Məcnun» operasından
«Nofəlin ariyası»

Bunu da bilin

25 yanvar 1908-ci ildə Bakı şəhərində, indiki Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrının binasında Ü.Hacıbəylinin «Leyli və Məcnun» muğam operası tamaşaya qoyulmuşdur. Bu əsər bütün Şərq aləmində opera janrının əsasını qoymuşdur. Bəstəkar bu əsərdə öz orijinal musiqisindən istifadə etməklə bərabər, muğamlara da müraciət etdiyi üçün opera muğam operası adlanır.

«Heyratı» zərbi-muğamının «Nofəlin ariyası» ilə oxşar və fərqli cəhətlərini müqayisə edək.

OXŞAR CƏHƏTLƏR

1. Eyni melodiyaadır.
2. Ritmi eynidir.
3. Tempi eynidir.

FƏRQLİ CƏHƏTLƏR

1. Operada zərbi-muğam simfonik orkestrin müşayiəti ilə ifa olunur.
2. «Heyratı» zərbi-muğamı isə ya xalq çalğı alətləri ansamblının müşayiəti ilə xanəndə tərəfindən ifa edilir, ya da instrumental ifada səslənir.

**Mahnını yada salaq
və oxuyaq**

BAĞÇADA GÜL

(Azərbaycan xalq mahnısı)

I

Şəfəq saçır gün bizə,
Bəh-bəh, nə gözəl olur!
Çıxaq tarlaya, düzə,
Bəh-bəh, nə gözəl olur!
Qızlar, bu al səhərlə,
Gəlin duraq üz-üzə.

Nəqərat:

Bağçalar gül açır,
Bülbüllər dil açır.
Yer geyir al-əlvən,
Bəh-bəh, nə gözəl olur!

II

Bütün ellər oyansın,
Bəh-bəh, nə gözəl olur!
Çöllər nura boyansın,
Bəh-bəh, nə gözəl olur!
«Ağ qızıl» tayaları
Buludlara dayansın.

Əmək mövzusunda yazılmış bu mahnı rəqs xarakterli olub 6/8 xanə ölçüsündədir və mülayim tempdə səslənir.

SUALLAR:

1. Hansı dünya bəstəkarlarının yaradıcılığında Azərbaycan xalq musiqisindən istifadə edilmişdir?
2. Ü.Hacıbəyli hansı xalq musiqi növlərindən öz əsərlərində istifadə etmişdir?
3. «Bağçada gül» mahnısı hansı mövzuda yazılıb?

TAPŞIRIQ: «Bağçada gül» mahnısının mövzusunda uyğun şəkil çək.

5. MUSIQIDƏ MÜHARİBƏ MÖVZUSU

**Dmitri
Şostakoviç**

Müharibə mövzusu dünya ədəbiyyatında, kino-sunda, rəssamlığında olduğu kimi, musiqisində də öz əksini tapmışdır. XX əsrin dahi rus bəstəkarı Dmitri Şostakoviç «7-ci simfoniya»sının I hissəsində alman faşistlərinin keçmiş Sovetlər Birliyinə hücumu zamanı, müharibənin gətirdiyi dəhşətləri musiqi dili vasitəsilə göstərə bilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, böyük bəstəkar D.Şostakoviç 15 simfoniyanın, 2 operanın, 3 baletin, instrumental alətlər üçün müxtəlif janrlı əsərlərin, kino və teatr tamaşalarına yazılmış musiqilərin müəllifidir.

Bunu da bilin

D.Şostakoviçin «7-ci simfoniya»sının premyerası 1942-ci ilin mart ayında Kuybişevdə (indiki Samara şəhəri) baş tutub. Amerika Birləşmiş Ştatlarında, İngiltərədə və dünyanın ən böyük paytaxt şəhərlərində bu simfoniya böyük müvəffəqiyyətlə səslənərək geniş dinləyici rəğbəti qazanıb.

Musiqi dinləyək

D.Şostakoviçin «7-ci simfoniya»sından «Basqın» epizodu

Azərbaycan professional və xalq musiqisində də müharibə mövzusu öz geniş əksini tapmışdır. Belə ki, 1941–45-ci illərdə bəstəkarlarımız müharibə mövzusunda çoxsaylı əsərlər yaratmışlar. Qara Qarayevlə Cövdət Hacıyevin «Vətən» operası, bəstəkar Əfrasiyab Bəddəlbəyli ilə Boris Zeydmanın birpərdəli «Xalq qəzəbi» operası da II Dünya müharibəsinə həsr olunmuşdur.

II Dünya müharibəsi haqqında sənədli filmlərdən fraqmentlər

Bunu da bilin

Azərbaycan klassik muğamları arasında xüsusi yeri olan «Çahargah» muğamı özündə mübarizə, qəhrəmanlıq əhvali-ruhiyyəsini ifadə edir. Böyük Azərbaycan şairi Bəxtiyar Vahabzadə «Muğam» poemasında bu əhvali-ruhiyyəni belə göstərir:

*Təlatümlər, həyəcanlar,
Bərdəştidir — ön sözüdür,
Çahargahın.*

*Mir Möhsün
Nəvvab*

Azərbaycanın Şuşa şəhərində yaşayıb-yaratmış şair, rəssam, xəttat və musiqişünas alim Mir Möhsün Nəvvab «Çahargah» muğamını göy gurultusuna, görkəmli tarzən Əhməd Bakıxanov müharibəyə, döyüş meydanına bənzədirdi.

Musiqi dinləyəək

«Mənsuriyyə». «Çahargah» muğamının son şöbəsi

Yeni mahnı öyrənək

AZADLIQ MARŞI

*Musiqisi «Heyratı» zərbi-muğamı,
sözləri Elçin Mirzəbəylinindir.*

I

Ey ulu Vətənim, doğma torpağım,
Var tükənməz odun, sönməz ocağın.
Azadlığa çıxmaq üçün qalxsın bayrağın.

Nəqərat:

Qalx ayağa, millət, boğmasınlar səsimizi,] 2
Bir bayraq altında birləşdir bizi.

II

Biz ki vətən oğlu, millət oğlu, Odlar oğluyuq,
Biz ki xalqa bağlı, yurda bağlı, elə bağlıyıq,
Biz ki haqq yolunda andımızdan dönmərik heç vaxt,
Vuruş zülmə qarşı, ey ulu torpaq!

Nəqərat:

SUALLAR:

1. D.Şostakoviç haqqında nə deyə bilərsiniz?
2. «Çahargah» muğamının xarakteri necədir?
3. «Azadlıq marşı» mahnısının melodiyası hansı zərbi-muğamdan götürülmüşdür?

TAPŞIRIQ: «II Dünya müharibəsində azərbaycanlılar» mövzusu-
na uyğun şəkil çək.

6. MUSIQİDƏ POLİFONİYA

Bunu da bilin

Qədim şumer memarlığına xas olan 3, 5, 7 pilləli məbədlər Zikkurat adlanırdı. Zikkuratın yuxarı qalxdıqca ensizləşən son pilləsində ibadətqah yerləşirdi. Qədim şumerlər Zikkuratdan səma cisimlərini müşahidə etmək üçün rəsədxana kimi istifadə edirdilər.

Azərbaycan muğamlarının quruluşu da Zikkurata bənzəyir. Belə ki, hər yeni hissə o birindən bir pillə yuxarıdır. Onu belə göstərmək olar:

Musiqi dinləyək

Bəstəkar-dirijor Niyazinin «Rast» simfonik muğamından 2 hissə dinlənilir.

Niyazi

Azərbaycanın Xalq artisti, dünya şöhrətli dirijor, bəstəkar Niyazi Zulfuqar oğlu Tağızadə-Hacıbəyov 1912-ci il avqustun 20-də Tbilisi şəhərində anadan olmuşdur. İlk musiqi təhsilini Bakı Musiqi Texnikumunda alan gənc sonradan təhsilini Moskva və Leningradda davam etdirir.

O, 1934-cü ildə «Zaqatala simfonik süitası»nı, 1942-ci ildə «Xosrov və Şirin» operasını, 1949-cu ildə «Rast» simfonik muğamını, 1961-ci ildə «Çitra» baletini yaradır. Bu baletə görə bəstəkar «Cavahirləl Nehru» adına beynəlxalq mükafata layiq görülür. Niyazi «Təbrizim», «Dağlar qızı», «Arzu» və «Vətən haqqında mahnı» kimi bir sıra mahnıların və həmçinin «Almaz», «Kəndlilər», «Fətəli xan» və s. kinofilmlərə yazılmış musiqilərin müəllifidir. Bəstəkarın «1920-ci ildə» operakantatası, simfonik orkestr üçün «Rəqs süitası», «Qaytağı» əsərləri də dünya mədəniyyəti inciləri sırasına daxil edilmişdir. Bəstəkar 1984-cü ildə Bakı şəhərində vəfat etmişdir.

Musiqi dinləyək

İ.S.Bax. «Orqan üçün re minor Tokkata və Fuqa» əsərindən «Fuqa»

Bunu da bilin

Polifoniya çoxsəslilik deməkdir. Polifonik musiqi janrlarından biri də «Fuqa» adlanır. «Fuqa» latın sözü olub, qaçış, yüyürmək deməkdir. «Fuqa» xüsusi ciddi qanunlar əsasında yaradılmış çoxsəsli polifonik əsərdir. Bu janrı yüksək zirvələrə qaldıran İ.S.Bax olmuşdur. Azərbaycan bəstəkarı Qara Qarayev də fuqa yazmışdır. Fuqa sərbəst janr olmaqla bərabər, həm də simfoniya, kantata, oratoriya, rekviyem və s. janrlı əsərlərin tərkib hissəsi də ola bilər.

Orqan

Yeni mahnı öyrənək

BAKİ HAQQINDA MAHNI

*Musiqisi Vasif Adıgözəlovun,
sözləri Rəsul Rzanındır.*

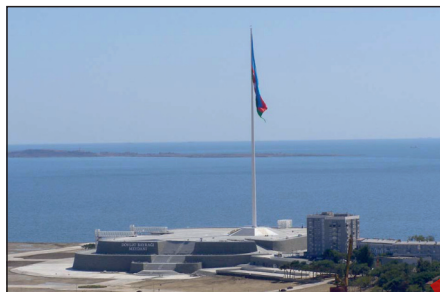
Xəzərimin sinəsi
Gah zil, gah da bəm olur.
Yarpaqların, güllərin
Niyə hərdən nəm olur?
Səndən ayrı düşəndə
Könlüm dolu qəm olur.

Nəqərat:

Qucağında Xəzərin
Yatıb dincələn Bakı.
Qarı, çiskin, yağışı
Əyri, köndələn Bakı.

Hələ neçə küçəndə
Güllər dəstələnməyib.
Hələ neçə nəğmənin
Xalı bəstələnməyib.
Yüz il ömür sürəydim,
Bir gün xəstələnməyib.

Yazaydım, yaradaydım,
Şah nəğməni mən, Bakı.
Öxuyaydım hər yanda
Onu ürəkdən, Bakı.

SUALLAR:

1. «Zikkurat» nədir və muğamlarımızı nə üçün ona bənzədirlər?
2. Niyənin hansı əsərlərini tanıyırsan?
3. Polifoniya nə deməkdir?
4. «Fuqa» haqqında nə bilirsən?

TAPŞIRIQ: «Bakı nəğmələrdə» adlı şifahi təqdimat hazırla.

7. MUSİQİDƏ HOMOFONİYA

Musiqi dinləyək

İ.S.Bax. «Lya minor» prelyüdü
L.V.Bethoven. «Sol major» menueti

*Lüdvig Van
Bethoven*

L.V.Bethovenin «Sol major» menuetində əsas melodiya sağ, yaxud sol əldə fərdi olaraq səslənir, akkordlar, yaxud hansısa səslər onu müşayiət edir. Belə əsərlər, o cümlədən L.V.Bethovenin indi dinlədiyimiz menueti homofonik əsər adlanır. Yəni İ.S.Baxın «Lya minor» prelyüdü polifonik, L.V.Bethovenin «Sol major» menueti isə homofonik əsər hesab olunur.

Musiqi dinləyək

F.Şubert. «Ave Mariya»

Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Fikrət Məşədi Cəmil oğlu Əmirov 22 noyabr 1922-ci ildə vətənimizin gözəl guşələrindən biri olan Gəncə şəhərində məşhur tarzən Məşədi Cəmilin ailəsində anadan olmuşdur.

Fikrət Əmirov dünya musiqi mədəniyyəti üçün yeni bir janrın — simfonik muğam janrının yaradıcısıdır. Onun «Şur» və «Kürdovşarı» simfonik muğamları planetimizin ən məşhur musiqi salonlarında səslənmiş və böyük tamaşaçı rəğbəti qazanmışdır.

Bəstəkar musiqinin, demək olar ki, bütün janrlarında gözəl sənət inciləri yaratmışdır. Janrından asılı olmayaraq, onun yaratdığı əsərlərin gözəl, tərəvətli melodiyları xalqımızın və digər xalqların dilinin əzbəri olmuşdur.

Musiqi dinləyək

F.Əmirovun «Şur» simfonik muğamının «Simayi-Şəms» şöbəindən bir parça

Dinlənən «Şur» simfonik muğamından görünür ki, bəstəkar bu əsəri yazarkən həm polifonik, həm də homofonik üslublardan istifadə etmişdir.

Notla oxuyaq

«Şur» muğamının «Simayi-Şəms» şöbəindən bir parça

İÇƏRİŞƏHƏR

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Sevinc Nuruqızınındır.*

I

Daşlarında gəzişsin
Gilavarın sığalı.
Bakımın min illərdən
Gələn şirin nağılı.
Səni çox sevirəm, çox,
Həyatımın, qəlbimin,
Ruhumun iç şəhəri,
Qədim İçərişəhər!

Nəqərat:

Susuzluqdan yananda
Dodağın, iç Xəzəri.
Xəzri, əs, al qoynuna,
Mənimlə keç şəhəri.
Çək məni nəfəs kimi,
Köksünə, ey qəlbimin,
Ruhumun iç şəhəri,
Qədim İçərişəhər!

II

Əsrlər naxış salıb,
Torpağına, daşına.
Qız qalası tac kimi,
Qoyulubdur başına.
Kim inanar, soruşsa,
Sənin bunca yaşına?
Qəlbimin iç şəhəri,
Qədim İçərişəhər!

Nəqərat:

Susuzluqdan yananda
Dodağın, iç Xəzəri.
Xəzri, əs, al qoynuna,
Mənimlə keç şəhəri.
Çək məni nəfəs kimi
Köksünə, ey qəlbimin,
Ruhumun iç şəhəri,
Qədim İçərişəhər!

Bunu da bilin

Bizim bu günə kimi oxuduğumuz bütün mahnılar homofonik əsərlərdir. Ona görə ki, burada əsas melodiyanı məktəblilər oxuyur, fortepiano isə onu müşayiət edir.

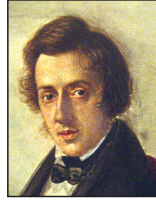
SUALLAR:

1. Polifonik və homofonik əsərlərin fərqi nədir?
2. «İçərişəhər» mahnısının müəllifləri kimdir?
3. İndiyədək oxuduğun mahnılar polifonik, yoxsa homofonik janra aiddir?

TAPŞIRIQ: «İçərişəhər» mövzusunda şifahi təqdimat hazırla.

ÖZÜNÜ YOXLA

Bəstəkarların və şairlərin adlarını şəkillərinə görə təyin et.

TESTLƏR

1. Hansı bəstəkar öz operasında «Onu demə, zalım yar» Azərbaycan xalq mahnısından istifadə etmişdir?

- a) Q. Qarayev b) F. Əmirov c) Niyazi

2. Dünya şöhrətli azərbaycanlı dirijor-bəstəkarın adı nədir?

- a) M. Maqomayev b) T. Quliyev c) Niyazi

3. Azərbaycanda simfonik muğam janrını ilk dəfə kim yaratmışdır?

- a) C. Cahangirov b) Q. Hüseynli c) F. Əmirov

4. Orqan üçün ən çox əsər yazan bəstəkarın adı nədir?

- a) L. V. Bethoven b) P. İ. Çaykovski c) İ. S. Bax

5. Hansı bəstəkar ürəyinin Varşavaya aparılmasını vəsiyyət etmişdir?

- a) L. V. Bethoven b) F. Şopen c) D. Şostakoviç

6. Hansı bəstəkarın «7-ci simfoniya»sında «Basqın» adlı epizod var?

- a) Q. Qarayev b) C. Hacıyev c) D. Şostakoviç

7. Hansı bəstəkarın əsərləri, əsasən, polifonik üslubda yazılıb?

- a) L. V. Bethoven b) İ. S. Bax c) O. Zülfüqarov

II. MUSIQI VƏ HƏYAT

8. MUSİQİDƏ MÜBARİZƏ MÖVZUSU

Piter Abrahams

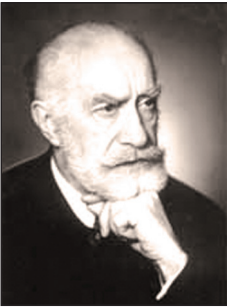
Yuri Slonimski

«İldırımli yollarla» baletini Qara Qarayev Leningrad (indiki Sankt-Peterburq) Akademik Opera və Balet Teatrının sifarişi ilə yazmış və əsər 1958-ci ildə tamaşaya qoyulmuşdur. Baletin mövzusu Cənubi Afrika yazıçısı Piter Abrahamsın eyniadlı romanından götürülmüşdür. Əsərin libretto müəllifi Yuri Slonimski, xoreoqrafı isə Pyotr Qusevdir.

«İldırımli yollarla» baletində irqi ayrı-seçkilik, müstəmləkəçiliyə qarşı mübarizə musiqi və xoreoqrafiya vasitəsilə öz əksini tapır.

Universiteti bitirmiş zənci Lenni öz kəndinə gənc nəslin təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olmaq üçün qayıdır. Valideynləri və dostları onun gəlişinə sevinir, bu münasibətlə şənlik edirlər. Sevinməyən yalnız ağdərili cənab müstəmləkəçi Gert Vilyerdir. Lenni dərslər keçdiyi zaman qonşu kənddən uşaqlar müəllimləri Mako ilə onun yanına gəlirlər. Onlar bir yerdə rəqs etməyə başlayırlar. Bu, Gertin xoşuna gəlmir və ona görə də məktəbi bağlamağı əmr edir.

Lenni və Mako işğalçıların iç üzünü açırlar. Ağlar tonqalda Lenni və onun sevgilisi Sarini yandırırırlar. Mako xalqı mübarizəyə çağırır: «Bəsdir, bizi alçaltdılar, təhqir etdilər! Mübarizə — yolumuz budur!»

Pyotr Qusev

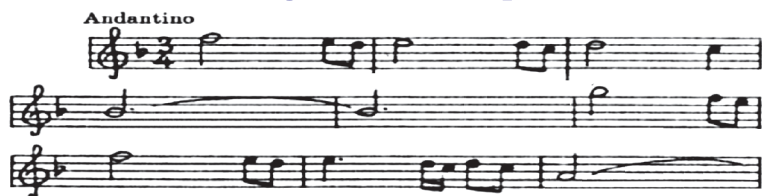
«İldırımli yollarla» baletindən səhnə

Musiqi dinləyərkən

**Qara Qarayevin «İldırımli yollarla» baletindən
«Qızların gitaralarla rəqsi»**

Notla oxuyaq

Qızların gitaralarla rəqsindən

Azərbaycan xalqı da tarixboyu Vətənin azadlığı uğrunda mübarizə aparmış və bu mübarizə ideyası bəstəkarlarımızın müxtəlif janrlı əsərlərində və xalq musiqimizdə öz əksini tapmışdır.

Məsələn, dahi Ü.Hacıbəylinin «Koroğlu», C.Cahangirovun «Arazın o tayında» vokal-simfonik poemasında, F.Əlizadənin «İntizar» operasında, V.Adıgözəlovun «Çanaqqala» oratoriyasında, O.Rəcəbovun «Çingiz» simfoniya-rekviyemində və digər əsərlərdə Vətən uğrunda mübarizə mövzusu öz əksini tapmışdır.

Vətən uğrunda mübarizə mövzusunə xalq mahnılarımızda da rast gəlirik. Əfsanəvi xalq qəhrəmanı Koroğlu və onun dəliləri haqqında olan «Dağlar qoynunda», «Meydan başında», «Qoç Koroğludur», «Qırat, gəl» və s. kimi mahnılar məhz bu mübarizəyə həsr olunub.

Yeni mahnı öyrənək

SÜLH MƏŞƏLİ

Musiqisi Elnarə Dadaşovanın,
sözləri Rafiq Yusifoğlunundur.

I

Bir arzu düşündürür
Cənubu, Şərqi, Qərbi.
Sülhün qadir addımı
Tapdasın gərək hərbi.

Nəqərat:

Yandır sülh məşəlini,
Məhv elə hərbi, hərbi.

II

Arzulara dayaqdır,
Ellərin qadir səsi.
Dünyanın başı üstə,
Ucalsın sülh nəgməsi.

Nəqərat:

Yandır sülh məşəlini,
Məhv elə hərbi, hərbi.

Mahnı marş tempindədir. Əsasən, tersiya və seksta intervallarından yaranmış mahnının hər bir səsinə dəqiq ifa etmək lazımdır.

SUALLAR:

1. «İldırımlı yollarla» baletinin yaradıcıları kimdir?
2. «İldırımlı yollarla» baleti hansı yazıçının eyniadlı əsəri əsasında yazılmışdır?
3. Vətənpərvərlik ruhunda yazılmış daha hansı mahnıları tanıyırsan?

TAPŞIRIQ: «Uşaqlar sülh istəyir» mövzusunda şəkil çək.

9. MUSİQİDƏ GƏRGİNLİK

*Sergey
Raxmaninov*

Frans Şubert və Frederik Şopen kimi dünya şöhrətli pianoçu-bəstəkarlarla adı yanaşı çəkilən böyük rus bəstəkarı Sergey Raxmaninovun əsərləri təkcə rus xalqı deyil, bütün dünya xalqları tərəfindən də sevilərək dinlənir. Fortepiano alətinin virtuoz ifaçısı olan bəstəkar bu alət üçün müxtəlif janrlı əsərlər, konsertlər, romanslar, mahnılar, eyni zamanda «Aleko» adlı birpərdəli opera yazmışdır.

S.Raxmaninovun fortepiano və simfonik orkestr üçün 4 konserti var. Bəstəkar öz yaradıcılığında heç vaxt inqilabi mövzulara müraciət etməmişdir. Ancaq onun «2 №-li fortepiano konserti»nin dərin dramatizmi, musiqisindəki gərginlik, çoxsaylı akkordlar ona inqilabi ruh verir.

Musiqi dinləyək

S.Raxmaninovun «2№-li konsert»inin I hissəsindən giriş

*Aleksandr
Puşkin*

Sergey Raxmaninov dahi rus şairi Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin sözlərinə çoxlu sayda romanslar yazmışdır. Onun «Oxuma, gözəl» romansı Şərq musiqisi intonasiyalarına əsaslanır. Lirik mövzuda olmasına baxmayaraq, bu romansın melodiyasında bir gərginlik, narahatlıq hiss olunur.

Azərbaycan bəstəkarı Ağabacı Rzayeva da A.S.Puşkinin «Oxuma, gözəl» şeirinə Azərbaycan dilində eyniadlı romans yazmış və onun ilk ifaçısı məşhur müğənni, Xalq artisti Bülbül olmuşdur.

Notla oxuyaq

«Oxuma, gözəl» romansından bir parça

*Musiqisi Sergey Raxmaninovun,
sözləri Aleksandr Puşkinindir.*

OXUMA, GÖZƏL

*Musiqisi Ağabacı Rzayevanın,
sözləri Aleksandr Puşkinindir.*

YAXŞI YOL

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.*

I

Solo:

Dörd qardaş, qurban olaq ana yurda dördümüz,
Qüdrətlidir ellərimiz, yox ürəkdə dərdimiz,
Qoymaz tapdansa Vətəni qoçağımız, mərdimiz.

Nəqərat:

(Xor)

Düşmənlərə vermə aman, get, qardaşım, yaxşı yol!
Yurdlarını elə viran, get, qardaşım, yaxşı yol!

II

(Solo)

Qədrini bil, toxunmasın sənə bir yad gülləsi,
Sən lazımsan bu ellərə, ey Vətənin haqq səsi,
Var səsinlə qəlbən oxu qalibiyyət nəğməsi.

Nəqərat:

(Xor)

III

(Solo)

Poladdan bir səngər kimi sinəni gər hücumda,
Düşmənləri yuvasından et dərbəder hücumda,
Azdır, yenə sən min düşmən qırsan əgər hücumda.

Nəqərat:

*Süleyman
Rüstəm*

Ü. Hacıbəylinin marş xarakterli «Yaxşı yol» mahnısı II Dünya müharibəsində vuruşan azərbaycanlı əsgərlərimizə həsr olunub. İfa zamanı mahnıda olan forşlaqların düzgün oxunmasına diqqət yetirin.

SUALLAR:

1. *Sergey Raxmaninovun hansı musiqi əsərlərini tanıyırsan?*
2. *Sergey Raxmaninovun «Oxuma, gözəl» romansı hansı rus şairinin sözlərinə bəstələnmişdir?*
3. *«Yaxşı yol» mahnısının müəllifləri kimdir?*

TAPŞIRIQ: Üzeyir Hacıbəylinin uşaq mahnıları ilə əlaqədar şifahi təqdimat hazırla.

10. MUSİQİDƏ MİLLİ QƏHRƏMAN OBRAZI

Çingiz Mustafayev

Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Çingiz Mustafayev Ermənistan-Azərbaycan müharibəsinin 1992-ci ilə qədər olan dövrünün əsl salnaməsini yaratmış tanınmış jurnalist, cəsarətli reportyor və alovlu vətənpərvərdir. Nəinki Azərbaycan xalqı, eləcə də bütün dünya Çingiz Mustafayevi Xocalıda çəkdiyi sənədli filmə görə qürurla xatırlayır. Xocalıdakı dəhşətli kadrları acı hıçqırıqları ilə müşayiət edən Çin-

giz heç bir insanlıq qanunlarına sığmayan qətləmi olduğu kimi, bütün vəhşiliyi ilə nəsillər üçün qoruyub saxlaya bildi. İgid telejurnalist 1992-ci il iyun ayının 15-də Naxçıvanın kəndində çəkiliş zamanı aldığı qəlpə yarısından dünyasını dəyişdi.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 noyabr 1992-ci il tarixli fərmanı ilə Çingiz Mustafayev Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı adına layiq görüldü.

Bəstəkar Oqtay Rəcəbovun şair-publisist Aqşın Babayevlə birlikdə Çingiz Mustafayevin xatirəsinə həsr etdiyi 8 hissəli simfoniya-rekviyem əsəri 2011-ci il aprelin 29-da M. Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında simfonik orkestr, solistlər, xor və qiraətçi tərəfindən səsləndirildi.

Xocalı hadisələri

Musiqi dinləyək

«Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərinin VII hissəsi. «Ümumxalq hüznü»

Bu hissə «Hümayun» klassik Azərbaycan muğamı intonasionaları olan melodiya ilə bağlanır, sonra xor bağlı ağızla sözsüz olaraq yeni bir musiqi melodiyasını ifa edir. Sonda yenə «Hümayun» muğamı intonasionaları olan melodiya ingilis nəfiri və simfonik orkestr tərəfindən səslənir.

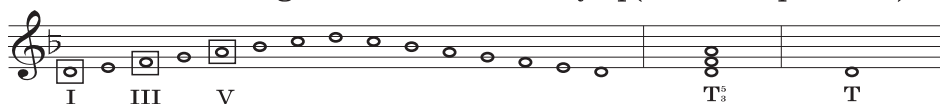
İngilis nəfiri

Notla oxuyaq

«Ümumxalq hüznü» hissəsinin əvvəlindən bir parça
(ağzıbağlı şəkildə də oxumaq olar)

Bu əsərin tonallığının səs sırasını oxuyaq (*re minor* qamması).

Qammanın I, III və V səsləri **sabit səslər** adlanır.

Yeni mahnı öyrənək

AĞLAMA, XALQIM, AĞLAMA

(«Çingiz» simfoniya-rekviyemin VI hissəsi)

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Aqşin Babayevindir.

I

Bəsdir ağladın, qardaş,
Ağlamaqdan kar aşmaz.
Kədər bizə yaraşmaz,
Ağlama, xalqım, ağlama!

Nəqərat:

Ağlama, xalqım, ağlama,
Ürəyimi dağlama.
Bu gün dərd günü deyil,
Ağlama, xalqım, ağlama!

II

Göz yaşından qəm bitər,
Ağlayarmı kişi, ər?!
Şəhid ruhu inciyər,
Ağlama, xalqım, ağlama!

Bu mahnı marş tempində mi major qammasında səslənir. Mahnı xalqı şəhidlərimiz üçün ağlamağa yox, Vətən uğrunda mübarizəyə çağırır və «Şüştər» muğamı intonasiyalarına əsaslanır.

SUALLAR:

1. Milli qəhrəman Çingiz Mustafayev haqqında nə bilirsən?
2. «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərinin müəllifləri kimdir?
3. «Ağlama, xalqım, ağlama» mahnısı hansı klassik Azərbaycan muğamının melodiyası ilə səsləşir?

TAPŞIRIQ: «Ağlama, xalqım, ağlama» mahnısının mövzusunı öz sözlərinlə şərh et.

11. KLASSİK AZƏRBAYCAN MUĞAMI – «SEGAH»

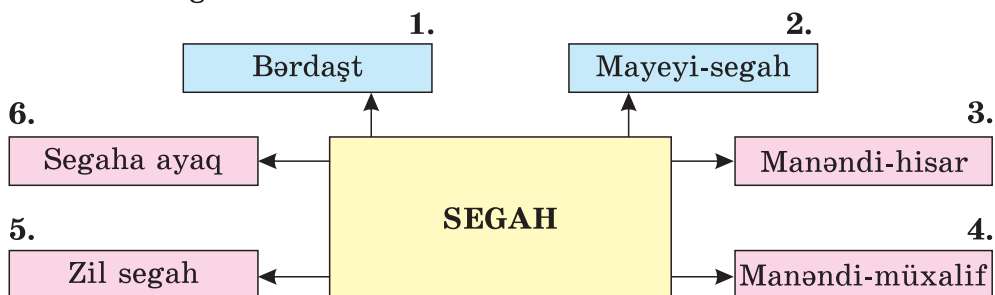
Musiqi dinləyək

«Segah» muğamının «Manəndi-hisar» şöbəsi

Toğrul Nərimanbəyov.
«Muğam»

Xalq arasında ən çox yayılmış muğamlardan biri «Segah»dır. O, yeddi əsas muğamdan üçüncüsüdür. Segah sözü «se» fars dilində üç, «gah» isə mövqe, məkan sözlərinin birləşməsindən yaranıb. Azərbaycanda «Segah»ın «Segah», «Zabul segah», «Mirzə Hüseyn segahı», «Xaric segah» və s. kimi növləri var. Segaha daxil olan şöbələr bunlardır:

Bərdaşt	Bir növ uvertüradır.
Mayeyi-segah	Bərdaşt şöbəsidəki hislər burada özünü daha aydın büruzə verir. Lakin musiqinin minordan majora keçməsi «Mayeyi-segah»ın xarakterini dəyişir, bir növ öz açılışını tapır.
Manəndi-hisar	Manəndi sözünün mənası oxşar (hisara oxşatma) deməkdir.
Manəndi-müxalif	Müxalif sözünün mənası zidd, əksinə, uyğun olmayan deməkdir.
Zil segah	Bir oktaya yuxarı olan «Zil segah» nisbətən cəld səslənsə də, xaraktercə ağır və qəmlidir.
Segaha ayaq	Bu şöbədə həzin melodiya insan sevgisinin ilahiliyini bir daha təsdiq edir.

«Segah» muğamı insanda sevgi, məhəbbət hisləri oyadır.

Musiqi dinləyək

«Segah» muğamının «Manəndi-müxalif» şöbəsi

Notla oxuyaq

«Segah» muğamının səs sırası

Mahnını yada salaq, notla və sözləri ilə oxuyaq

SARIBÜLBÜL

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato

Ve - tən ba - ğı al əl - van - dır, Yox i - çin - də
xa - rı, bül - bül. Ö - mür sür - me -
li döv - ran - dır, Sə - sin gəl - sin ba - rı, bül - bül.
Ö - mür sür - me - li döv - ran - dır,
Sə - sin gəl - sin ba - rı, bül - bül, ba - rı, bül - bül
ba - rı, bül - bül, *Da Capo al Fine*

I

Vətən bağı al-əlvandır,
Yox içində xarı, bülbül.
Ömür sürməli dövrandır,
Səsin gəlsin barı, bülbül.

II

Geyib yaşıl donun çöllər,
Həvəsinlə açır güllər.
Töküb şirin-şirin dillər,
Gəl oyadaq yarı, bülbül.

«Saribülbül» Azərbaycan xalq mahnısı 3/4 xanə ölçüsünə malikdir, tələsmədən və «Segah» muğamı intonasiyaları üstündə səslənir. Melodiyada olan forşlaqlara və mordent işarələrinə oxu zamanı diqqət yetirmək lazımdır.

SUALLAR:

1. «Segah» sözü hansı sözlərin birləşməsindən əmələ gəlmişdir?
2. «Segah» muğamının hansı şöbələri var?
3. «Saribülbül» Azərbaycan xalq mahnısı hansı muğamın intonasiyaları üstündə səslənir?

TAPŞIRIQ: «Saribülbül» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çək.

12. DÜNYA AZƏRBAYCANLILARININ HƏMRƏYLİYİ GÜNÜ VƏ MUSİQİ

31 dekabr Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü kimi dünyanın 70-dən çox ölkəsində yaşayan 50 milyondan artıq azərbaycanlı tərəfindən hər il bayram edilir. Bütün dövrlərdə dünyanın ayrı-ayrı ölkələrində məskunlaşmış soydaşlarımız üçün müstəqil Azərbaycan Respublikası milli iftixar, mənəvi dayaq və and yeri olmuşdur. Məhz 31 dekabr günü qəlbində böyük və ülvü Azərbaycan sevgisi daşıyan dünya azərbaycanlıları Milli Həmrəylik Günü kimi bayram edir, bir daha xalqa və Vətənə sevgilərini nümayiş etdirirlər.

Mahnı oxuyaq

Azərbaycan Respublikasının Dövlət himni

Musiqi dinləyək

**Üzeyir Hacıbəylinin «Koroğlu» operasının
«Uvertüra»sından ekspozisiya**

Bu uvertürada xalq qəhrəmanı Koroğlunun obrazı, onun xalqın azadlığı uğrunda mübarizəsi təntənəli bir musiqi ilə, ekspozisiyanın köməkçi mövzusunda isə Koroğlunun Nigara həsr etdiyi ariyanın intonasiyaları ilə səsləşir. Bu musiqi elə bir təsir gücünə malikdir ki,

«Koroğlu» operasından fraqment

ona etinasız qulaq asmaq olmur. «Koroğlu» uvertürası insanlarda qələbə əzmi, mübarizə ruhu yaradır, onları birləşdirir. Böyük bir ordunun gücündən də güclü təsir qüvvəsinə malik olan «Koroğlu uvertürası» müstəqilliyimiz uğrunda mübarizə günlərində ən çox səslənən musiqi əsəri olmuşdur.

Yeni mahnı öyrənək

QURBAN OLUM

*Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Rasim Kərimlinindir.*

I

Vətən, sənin torpağının
Qüdrətinə qurban olum.
Babəkinin, Koroğlunun
Qeyrətinə qurban olum!

Nəqərat:

Dəfinə var dənizində,
Hər dağında, hər düzündə
Nəyin yoxdur yer üzündə?
Şöhrətinə qurban olum,
Tarix dolu, dünya dolu,
Şöhrətinə qurban olum!

Əfsər Cavanşirov

II

Aşib-daşan sellərinin,
Nəgmə qoşan dillərinin,
Nur çeşməli çöllərinin
Hikmətinə qurban olum!

Nəqərat:

III

Yaz arzulu, yaz diləkli,
Düz-çörəkli, düz çörəkli,
Mən deyərəm, dağ ürəkli
Millətimə qurban olum!

Nəqərat:

Mahnı 4/4 xanə ölçüsünə malikdir və fa minor qammasında səslənir. Birsəsli olan bu mahnı həzin-lirik xarakterə malikdir. Mahnı sinkopa ilə (yəni xanə əvvəlində pauza ilə) başlayır. Nəqərat zil səslə ifa olunur. İfa zamanı mahnıdakı reprizalara (təkrarlara) diqqət verilməlidir.

SUALLAR:

- 1. 31 dekabrda xalqımız hansı bayramı qeyd edir?**
- 2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət himninin müəllifləri kimdir?**
- 3. «Qurban olum» mahnısında şair Vətəni necə təsvir edir?**

TAPŞIRIQ: «Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü» mövzusunda şifahi təqdimat hazırla.

TESTLƏR

1. «İldırımlı yollarla» baletini hansı bəstəkar yazmışdır?

- a) F.Əmirov b) Q.Qarayev c) A.Məlikov

2. Sergey Raxmaninov hansı xalqın bəstəkarıdır?

- a) Azərbaycan b) Rus c) Gürcü

3. Ağabacı Rzayevanın «Oxuma, gözəl» romansının sözləri kimindir?

- a) S.Vurğunun b) S.Rüstəmin c) A.Puşkinin

4. «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərinin musiqisini kim yazmışdır?

- a) Q.Qarayev b) R.Mustafayev c) O.Rəcəbov

5. «Sarıbülbul» Azərbaycan xalq mahnısı hansı muğama əsaslanır?

- a) «Şur» b) «Çahargah» c) «Segah»

6. «Sevil» operasının müəllifi kimdir?

- a) C.Hacıyev b) F.Əmirov c) C.Cahangirov

7. «Koroğlu» operasını kim yazmışdır?

- a) M.Maqomayev b) A.Zeynallı c) Ü.Hacıbəyli

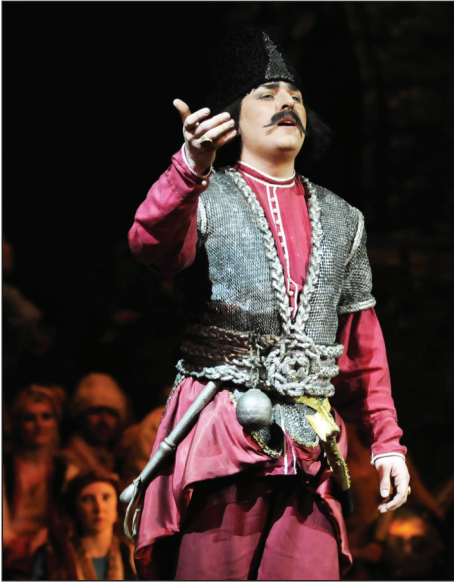
III. MUSIQININ TƏSİR GÜCÜ NƏDƏDİR

13. MUSIQİNİN OBYEKTİV REALLIĞI

Musiqi dinləyək

«Koroğlu» operasının II pərdəsindən «Koroğlunun ariyası»
«Koroğlu» operasının II pərdəsindən «Final xoru»

«Koroğlunun ariyası»

«Final xoru»

Bu iki nümunənin birincisi, yəni «Koroğlunun ariyası» qəmli, «Final xoru» isə təntənəli, mübariz əhvali-ruhiyyəlidir. Onların sözlərinin yerini dəyişsək, hər iki əsər pis səslənər, sözlərlə musiqi uyğun gəlməz. Bu, o deməkdir ki, bəstəkar hər hansı şeirə musiqi yazarkən mətnin xarakterinə, metrik ölçüsünə, bəhrinə uyğun olan bir melodik obraz yaradır. Yəni mətndəki metrik ölçülər, xarakter, yaradılacaq obraz musiqinin metrik ölçülərinə, xarakterinə, təsvir olunan obraza, yaxud obrazlara uyğun gəlməlidir. Əks halda mətndəki reallıqla musiqidəki reallıq uyğunluq təşkil etməz, mətndəki həqiqət öz əksini musiqidə tapa bilməz və reallıqdan uzaqlaşar. Həqiqi olmayan sənət əsəri isə heç vaxt gözəl ola bilməz. Bu da o deməkdir ki, bəstəkar musiqi bəstələdiyi mətnin xarakterindən, onun metrik ölçüsündən, mətndəki obrazlardan düzgün istifadə etməlidir. Əks təqdirdə gözəl musiqi əsəri yaranmaz.

Notla oxuyaq

«Koroğlu» operasının II pərdəsi.
«Koroğlunun ariyası»ndan bir parça

Moderato

Göründüyü kimi, melodiyanın aramlı tempı, çərək, bütöv notlardan ibarət olması ona bir qədər qəmli xarakter verir.

Koroğlu mərd, cəsarətli, hər addımda düşməni məğlub etməyi bacaran bir qəhrəmandır. Lakin o da bütün insanlar kimi bəzən hislərinin əsiri olur, həyat yoldaşı Nigardan ayrı düşdüyü üçün kədərlənir və bu səbəbdən də oxuduğu ariya da kədərli, qəmli səslənir. Bəstəkar bu operada xor-rəqs səhnələri, cəngi xarakterli musiqi yaratmışdır.

Yeni mahnı öyrənək

TƏMİZ SƏMA ALTINDA

I

Biz hər səhər günəşlə
Qoşa duraq, uşaqlar.
Təmiz səma altında
Yaşa dolaq, uşaqlar.

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Həmid Abbasındır.*

Nəqərat:

Çıxaq doğma ellərə, ellərə,
Çəmənlərə, çöllərə, çöllərə.
Mahnı qoşaq dillərə, dillərə,
Gülək, çalaq, uşaqlar, uşaqlar.

II

Sevək işi, zəhməti,
Bilik adlı sərvəti.
Biz vüqarı, qüdrəti
Eldən alağ, uşaqlar.

Nəqərat:

III

Hər birimiz tər çiçək,
Həm ətirli, həm qəşəng.
Əbədi bir nəğmətək
Təzə qalaq, uşaqlar.

Nəqərat:

«Təmiz səma altında» mahnısı oynaq, şən xarakterə malikdir. Onun bəndi birsəsli, nəqəratı isə ikisəsli və fa minor tonallığında səslənir. Fa minor qammasında 4 bemol işarəsi var: **si bemol, mi bemol, lyə bemol, re bemol.**

SUALLAR:

1. Musiqinin mətni və melodiya arasında hansı əlaqə var?
2. «Koroğlu» operasından dinlədiyiniz iki musiqi nümunəsinin oxşar və fərqli cəhətlərini sadala.
3. «Təmiz səma altında» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: Azərbaycanın tarixi qəhrəmanları haqqında şifahi təqdimat hazırla.

14. MUSIQIDƏ ZARAFAT

Simli alətlər orkestri

Skripka

Alt

Violonçel

Kontrabas

Fleyta

Dahi alman bəstəkarı İohann Sebastyan Baxın əsərlərini insanlara göstərdiyi təsirə görə «Ən gözəl musiqi əsərləri» adlandırmışlar. Bu gözəllik nədən ibarətdir? Belə gözəlliklərdən biri onun əsərlərinin ifadəli intonasiyaya malik olması və bu intonasiyanın asanlıqla yadda qalmasıdır. İ.S.Baxın musiqisinin əsas cəhətlərindən biri də onun əsərlərində musiqinin polifonik, yəni çoxsəsli olmasıdır. İ.S.Baxın əsərlərində insana təsir edə biləcək və onda müəyyən müsbət keyfiyyətlər yarada biləcək ülvə hislər öz əksini tapmışdır. Belə əsərlərdən biri də onun «2 №-li süita»sından «Zarafat» əsəridir. Bəstəkar bu əsəri simli orkestr və fleyta üçün yazmışdır.

Musiqi dinləyək

İ.S.Baxın «2 №-li süita»sından «Zarafat»

Azərbaycan bəstəkarlarından Əşrəf Abbasov, Zakir Bağirov, Musa Mirzəyev və digərləri «Zarafat» adlı fortepiano pyesi yazıblar.

Bunu da bilin

*Simli alətlər orkestrinin tərkibində aşağıdakı Avropa musiqi alətləri iştirak edir:
I skripkalar, II skripkalar, altlar, violonçellər və kontrabas.*

Notla oxuyaq

Musa Mirzəyevin «Yumoreska» fortepiano pyesindən melodiya

Adı yuxarıda qeyd olunan bəstəkarların «Yumoreska» adlanan əsərləri İ.S.Baxın əsərlərində olduğu kimi polifonik deyil, homofonikdir.

Yeni mahnı öyrənək

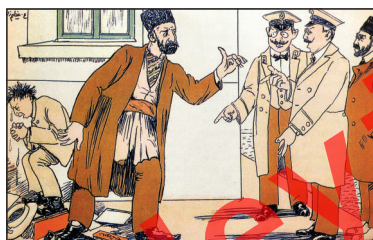
OXUTMURAM, ƏL ÇƏKİN! (Yumoristik mahnı)

Musiqisi Zakir Bağirovun,
sözləri Mirzə Ələkbər Sabirindir.

Əzim Əzimzadə

Oğul mənimdir əgər, oxutmuram, əl çəkin!
Eyləməyin dəngəsər, oxutmuram, əl çəkin!
Bəs ki, uşaqdır hələ, yaxşı-yaman sanmayır,
Elmin əbəs olduğun anlamayır, qanmayır,
Sair uşaqlar kimi hər sözə aldanmayır.
Eyləyir ömrün hədə, oxutmuram, əl çəkin!
Eyləməyin dəngəsər, oxutmuram, əl çəkin!

Əzim Əzimzadə.
«Oxutmuram, əl çəkin»

SUALLAR:

1. İ.S. Baxın «Zarafat» adlanan əsəri bəstəkarın hansı süita-sındandır?
2. Azərbaycan bəstəkarlarından kimlərin «Zarafat» adlı yumoristik əsərləri var?
3. «Oxutmuram, əl çəkin!» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Oxutmuram, əl çəkin» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çək.

15. 20 YANVAR VƏ MUSİQİ

1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə təcridat-dırnağadək silahlanmış sovet ordusu erməni mənşəli hərbiçilərin iştirakı ilə Bakı şəhərinə hücum etdi. Tanklarla şəhərə daxil olan qoşun hissələri doğma Azərbaycanın azadlığı və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizəyə qalxmış yüzlərlə günahsız Azərbaycan vətəndaşının həyatına son

qoydu. Şəhidlər arasında məktəblilər, tələbələr, qocalar, qadınlar var idi. Öz xalqının azadlığını, şərəf və ləyaqətini hər şeydən uca tutan mərd Vətən övladları Bakının Dağüstü parkında dəfn olundular və o gündən bu müqəddəs məkan Şəhidlər xiyabanı adlandırıldı.

Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadənin «Şəhidlər» şeirini kamançanın müşayiəti ilə «Hümayun» muğamının təranələri altında dinləyək.

*Bəxtiyar
Vahabzadə*

ŞƏHİDLƏR

Bir qəfil gülləyə qurban gedərkən
Gözünü sabaha dikdi şəhidlər.
Üçrəngli bayrağı öz qanlarıyla
Vətən göylərinə çəkdi şəhidlər.

Tarixi yaşadıb diləyimizdə
Bir yumruğa döndük o gecə biz də.
Yıxılıb köləliyi ürəyimizdə
Cəsarət mülkünü tikdi şəhidlər.

Onlar susdurulan haqqı dindirər,
Qaraca torpağı qiymətləndirər.
Donan vicdanları qeyrətləndirər,
Axı el qeyrəti çəkdi şəhidlər.

1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə bəşər tarixinə sovet hərbi maşınının Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirdiyi qanlı cinayət günü kimi yazıldı. Dövlətimiz 20 yanvar gününü Ümumxalq Hüzün Günü elan etdi. O vaxtdan hər ilin 20 yanvarı qeyri-ış günü olur və Azərbaycan vətəndaşları Şəhidlər xiyabanına şəhid məzarlarını ziyarət etməyə gəlir. Ziyarətçiləri 20 Yanvar faciəsini bütün dəhşəti ilə beyinlərə həkk edən qəmli, mübarizəyə səsləyən musiqi nümunələri müşayiət edir. Onlardan biri də məşhur qoboy ifaçısı, Xalq artisti Kamil Cəlilovun ifa etdiyi «Zəminxarə» muğamıdır. Bu muğam insanda çox kədərli hislər yaradır.

Kamil Cəlilov

Musiqi dinləyək

«Şur» muğamının «Zəminxarə» guşəsi

Yeni mahnı öyrənək

SƏNİ ADIM QORUSUN

(«Ağ atlı oğlan» bədii filmindən)

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Ramiz Rövşənindir.*

I

Ağlayanım tapılsa,
Nə var ölməkdən gözəl?!
Nə var şəhid qanına,
Batan köynəkdən gözəl?!

Nəqərat:

Gəl ağlama sən belə,
Göz yaşların qurusun.
Mən öldüm, innən belə,
Səni dərdim qorusun.

II

Başın üstə quş kimi,
Ruhum uçub dolanar.
Bir də sevib-sevilsən,
Adımı ver balana.

Nəqərat:

Gəl ağlama sən belə,
Göz yaşların qurusun.
Mən öldüm, innən belə,
Səni dərdim qorusun.

SUALLAR:

1. 20 yanvar 1990-cı ildə Bakıda hansı hadisə baş verib?
2. «Şəhidlər» şeirinin müəllifi kimdir?
3. «Səni adım qorusun» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «20 Yanvar» mövzusunda yazılmış əsərlər haqqında şifahi təqdimat hazırla.

16. MUSIQIDƏ AXŞAM ƏHVALI-RUHIYYƏSİ

*Frans Peter
Şubert*

«Serenada» adlanan musiqi nümunəsi İtaliya və İspaniyada axşamlar ifa edilən məhəbbət mahnılarına deyilir. Adətən, bu cür mahnıların müşayiətçisi gitara ifaçıları olur. Bu janrda klassik Avropa bəstəkarlarının bir çoxu, o cümlədən 1797-ci ildə anadan olmuş Avstriya bəstəkarı Frans Şubert də yazmışdır. Şubertin «Serenada»sı çox tez bir zamanda bütün dünyaya yayılmışdır. Sonradan bu əsər müxtəlif alətlər və fortepiano ilə müşayiətlə ifa olunmağa başladı. Xalq artisti, məşhur tarzən Ramiz Quliyev də bu əsəri tarda fortepianonun müşayiəti ilə ifa etmişdir.

Bunu da bilin

Frans Şubert 600-dən artıq mahnının, 9 simfoniyanın, simfonik orkestr üçün uvertürələrin, fortepiano üçün 22 sonatanın, 8 ekspromptun müəllifidir. O, 1828-ci ildə 31 yaşında tif (yatalaq) xəstəliyindən vəfat etmişdir.

Ramiz Quliyev

Musiqi dinləyək və notla oxuyaq

Frans Şubert. «Serenada»

Bu mahnı 3/4 xanə ölçüsünə, aramlı tempə, gözəl və yaddaqalan lirik melodiya malikdir. Adətən, mahnını zil kişi səsi olan tenorlar ifa edirlər. Melodiyadakı kvarta və kvinta interval sıçrayışları onun məlahətliyini bir qədər də artırır.

Bəzi Azərbaycan bəstəkarlarının da axşam mövzusunda məşhur mahnıları var. Bunlardan biri də Xalq artisti, məşhur bəstəkarımız Tofiq Quliyevin «Görüş» filminə bəstələdiyi «Axşam mahnısı»dır. Filmdə bu mahnını Xalq artisti Şövkət Ələkbərova ifa edir.

Tofiq Quliyev

Şövkət Ələkbərova

«Görüş» filmindən fraqmentlər

Azərbaycanın Xalq artisti Şövkət Ələkbərova «Görüş» filmindən «Axşam mahnısı»nı xorun və simfonik orkestrin müşayiəti ilə də oxumuşdur. İndi isə həmin melodiyanı tarın ifasında dinləyək.

Musiqi dinləyək

Tofiq Quliyev. «Axşam mahnısı»

Yeni mahnı öyrənək

AY NƏĞMƏSİ

*Musiqisi Ağabacı Rzayevanın,
sözləri Hikmət Ziyanıdır.*

I

Göylərdə Ay göründü,
Hər yan gündüzə döndü.
İşıqlandı meşə, dağ...
Aya nəğmə oxuyaq.

II

Bir də gördün gəlmişik,
Demə yolun uzaqdır.
Elçi də göndərmişik,
Yerdən sənə nə vaxtdır.

Nəqərat:

Ey gözəl Ay, qəşəng Ay,
Günləri say, durma, say!

Bir gün qanad açarıq,
Biz qoynuna uçarıq!

Mahnı vals tempində, 3/4 xanə ölçüsündə, mi bemol major qammasında 1 oktava daxilində olan notlarla səslənir.

SUALLAR:

- 1. Serenada necə mahnıdır?*
- 2. F.Şubert haqqında nə bilirsən?*
- 3. «Ay nəğməsi»nin müəllifləri kimdir?*

TAPŞIRIQ: «Görüş» filmi yadına sal və «Axşam mahnısı»nın filmin hansı hissəsində səsləndiyini dəqiqləşdir.

17. MUSIQIDƏ TƏBİƏT TƏSVİRİ

*Nikolay
Andreyeviç
Rimski-Korsakov*

Təbiət mövzusu şairlərin, bəstəkarların, rəsamların yaradıcılığında həmişə mühüm yer tutub. Təbiət — bizi əhatə edən olduqca heyranedicı və dəyişən aləmdir. Hər bir ölkənin vətəndaşlarının yaşayış tərzı, maddi rifah halı təbiətlə, təbii sərvətlərin bolluğu və müxtəlifliyi ilə birbaşa əlaqəlidir. Təbiət bəşər övladının evidir. Bu evi qorumaq, onu zənginləşdirmək insanların müqəddəs borcu, şərəf işidir. Təbiəti qorumaq ümumdövlət və ümumxalq vəzifəsidir. Böyük rus bəstəkarı N.Rimski-Korsakovun «Qar qız» operası da təbiət mövzusunda yazılmış əsərlərdən biridir. Opera A.N.Ostrovskinin eyniadlı nağılı əsasında bəstələnmişdir.

*Aleksandr
Nikolayeviç
Ostrovski*

«Qar qız» operasından fraqment

Musiqi dinləyək

N.Rimski-Korsakovun

«Qar qız» operasından «Qar qızın ariyettası»

Bildiyimiz kimi, tonqal üstündən tullanmaq bizim «Novruz» şənliklərinin əsas atributlarından biridir. Eyni hadisənin təsvirini rus bəstəkarı N.Rimski-Korsakov da vermişdir. Onun «Qar qız» operasında gənclər meşədə tonqal qalayıb odun üstündən tullanırlar. Lakin Qar qız bunu edə bilmir, ona görə ki, o, qardan yaranıb və əgər tonqalın üzərindən tullanarsa, əriyib suya çevrilə bilər. Elə bu səbəbdən onun ariyası qəmlidir.

Azərbaycan bəstəkarı, Xalq artisti Tofiq Bakıxanov da təbiətin gözəlliyinə «Gözəlliklər məskəni» adlı mahnı həsr edib. Bu mahnıdan bir parçanı notla oxuyaq, sonra isə mahnının Xalq artisti və mahnının ilk ifaçısı Zeynəb Xanlarovanın ifasında dinləyək.

Notla oxuyaq və musiqi dinləyək

GÖZƏLLİKLƏR MƏSKƏNİ

Yeni mahnı öyrənək

TƏBİƏT MAHNISI

*Musiqisi Musa Mirzəyevin,
sözləri Gəray Fəzlinindir.*

I

Dostlar, salamlayaq açan gündüzü,
Doğma yurdumuzun çıxmaq seyrinə.
Birgə qulaq asaq səhər dan üzü,
Çayın nəğməsinə, çölün seyrinə.

II

Uzaqda zirvələr verib baş-başa,
Hər bulud örpəyi ağ kəlağayıdır.
Bu Vətən baharla yaranıb qoşa,
Anası Günəşdir, atası Aydır.

III

Biz bilsək qədrini doğma diyarın,
O da ildən-ilə laləzar olar.
Ana təbiətlə dost olanların,
Könlündə həmişə ilk bahar olar.

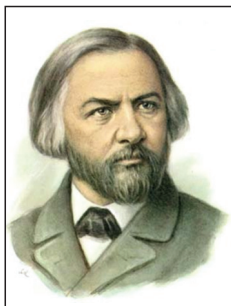
Davud Kazimov. «Göygöl»

SUALLAR:

1. *N.Rimski-Korsakovun təbiət mövzusunda olan operasının adı nədir?*
2. *«Gözəlliklər məskəni» mahnısının ilk ifaçısı kim olmuşdur?*
3. *«Təbiət mahnısı»nın müəllifləri kimdir?*

TAPŞIRIQ: «Təbiət mahnısı»nın məzmununa uyğun şəkil çək.

18. MUSİQİDƏ REAL VƏ QEYRİ-REAL OBRAZLAR

Mixail Qlinka

«Ruslan və Lyudmila» film-operasından fraqmentlər

Dahi rus bəstəkarı Mixail İvanoviç Qlinka rus milli opera sənətinin yaradıcısıdır. O, «İvan Susanin», «Ruslan və Lyudmila» adlı operaların, simfonik orkestr üçün «Kamarinskaya», «Vals-fantaziya», «Araqon xotası» və s. kimi əsərlərin, mahnı və romansların müəllifidir. Onu rus musiqisinin atası adlandırırlar. Məşhur rus bəstəkarlarından Aleksandr Porfiryeviç Borodin, Modest Petroviç Musorqski, Nikolay Andreyeviç Rimski-Korsakov onu özləri üçün müəllim hesab etmişlər. Bəstəkar «Ruslan və Lyudmila» operasını dahi rus şairi Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin eyniadlı poeması əsasında yazmışdır. Operada real obrazlarla bərabər, qeyri-real obrazlar da vardır. Əsərin baş qəhrəmanları real obrazlara, Çernomor və cəngavər Baş obrazı isə qeyri-real obrazlara aiddir.

Əsərin qısa məzmunu belədir: Kiyev knyazı Svetozar öz qızı Lyudmilanı cəsarətli cəngavər Ruslana əvə verir. Birdən göy guruldayır, şimşək çaxır, hər yer qaranlığa bürünür. Hər şey bitdikdən sonra yenə səhnə işıqlanır, lakin Lyudmila görünmür. Onu cadugər Çernomor oğurlayıb öz məskəsinə aparmışdır. Balaca və uzunsaqqallı Çernomor Lyudmilanın xoşuna gəlmək istəyir. O, bahalı geyimlər geyinib öz nöqərləri ilə birlikdə Lyudmilanın yanına gedir. Bu səhnəni bəstəkar çox qərribə bir musiqi ilə təsvir edir.

Musiqi dinləyək

M.İ.Qlinkanın «Ruslan və Lyudmila» operasından «Çernomorun marşı»

Lakin bu var-dövlət Lyudmilanı sevindirmir və o gözləyir ki, Ruslan gəlib onu xilas edəcək. Həqiqətən də, belə olur və Ruslan böyük maneələrdən keçərək Lyudmilanı Çernomorun əlindən xilas edir.

Notla oxuyaq

«Çernomorun marşı»ndan bir parça

Məlumdur ki, bəstəkar operasında «İran qızlarının xoru» üçün «Qalanın dibində bir quş olaydım» Azərbaycan xalq mahnısının melodiyaşından istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyərk və onun melodiyaşını notla oxuyaq

İRAN QIZLARININ XORU

Yeni mahnı öyrənək

ANA LAYLASI

Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Rəfiq Zəkanındır.

I

Şəfqəti nur verib gözlərimizə,
Könül dünyasıdır ana laylası.
Elə bil qarışib sözlərimizə,
Dilin aynasıdır ana laylası.

Nəqərat:

Ana, ana, ana laylası. (2)

II

Əzəldən «ana»dır əzəl kəlməmiz,
Ay kimi aydındır, göy kimi təmiz.
Müqəddəs şeirimiz, ulu nəğməmiz
Ana laylasıdır, ana laylası.

Nəqərat:

SUALLAR:

1. M.İ.Qlinkanın «Ruslan və Lyudmila» operasında real və qeyri-real obrazlar hansılardır?
2. «Ruslan və Lyudmila» operasında hansı Azərbaycan xalq mahnısından istifadə olunmuşdur?
3. «Ana laylası» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Ruslan və Lyudmila» əsərindəki qeyri-real obrazların şəklini çək.

19. MÜXTƏLİF DÖVRLƏRDƏ MAHNILARIMIZDA QADIN OBRAZLARI

*«Koroğlu» operasından
fragment*

*«Qaçaq Nəbi» filmindən
fragment*

Bütün dövrlərdə Azərbaycan qadını zərif olduğu qədər də qətiyyətli, sədaqətli, bacarıqlı və əməksevər olub. Azərbaycan qadını laylasıyla nəsillərin qanına, canına cəsarət, vətənpərvərlik, səmimiyyət hopdurub. İgid oğullar böyüdüb, onlarla çiyin-çiyinə döyüşə, yaşaya və mübarizə apara biləcək qızlar tərbiyə edib. Azərbaycanın bütün sahələrdə əldə etdiyi uğurlarda onun da öz payı olub. Yurdumuzun şanlı tarixini vərəqləsək, hər səhifəsində qarşımızda bir təkrarsız qadın surəti canlanır: adına möhtəşəm türbə ucaldılan Möminə xatun, Sara (Saray) Xatun, Tutibikə, Xan qızı Natəvan, xalq dastanlarının əfsanəvi qəhrəmanı Koroğlunun Nigarı, Qaçaq Nəbinin Həcəri və digərləri.

1953-cü ildə Fikrət Əmirov Cəfər Cabbarlının eyniadlı pyesi əsasında «Sevil» operasını yazdı. Bu, bir qadının yeni həyat uğrunda mübarizəsini əks etdirən ilk lirik-psixoloji opera oldu. Elə həmin il əsər Mirzə Fətəli Axundov adına Opera və Balet Teatrında tamaşaya qoyuldu. 1970-ci ildə bu əsər Cəfər Cabbarlı adına Azərbaycan Dövlət Kinostudiyasında ekranlaşdırıldı.

Musiqi dinləyək

«Sevil» operasının II pərdəsindən «Sevilin etiraz ariyası»

Sevilin bu ariyasını inqilabi hərəkətdə bir növ çağırış adlandırmaq olar. Sevil öz çadrasını əri Balasın üstünə ataraq inqilabçılara qoşulur. Əldə etdiyi azadlıq nəticəsində Azərbaycan qadını iqtisadiyyatda, səhiyyədə, pedaqogikada, incəsənətdə çox böyük uğurlar qazandı. Şair, bəstəkar və rəssamlarımız əmək qəhrəmanlarının, məşhur qadın alimlərin, həkimlərin, siyasətçilərin obrazlarını öz əsərlərində yaratmağa başladılar.

Mahnını yada salaq və oxuyaq

QAÇAQ NƏBİ

«Qaçaq Nəbi» Azərbaycan xalq mahnısından Qaçaq Nəbinin həyat yoldaşı və silahdaşı Həcər xanıma həsr olunmuş bəndi melodiyası ilə birlikdə oxuyaq.

XX əsrin əvvəllərində çadrasını ataraq öz azadlığı və istiqlaliyyəti uğrunda mübarizə aparan Azərbaycan qadınının səsi, artıq XX əsrin sonu — XXI əsrin əvvəllərində UNESCO və ISESCO-nun ali tribunallarından gəlir. O, bu gün cəmiyyətin həyatında mühüm rol oynayır. Məhz UNESCO və ISESCO-nun xoşməramlı səfiri, Azərbaycanın birinci xanımı və Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevanın təmsalında bu gün müasir qadının cəmiyyətdə rolunu müəyyən-ləşdirmək olar.

Mehriban Əliyeva

Yeni mahnı öyrənək

AZƏRBAYCAN ULDUZU

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Əjdər Ağayevindir.*

I

Sən elinin mərd qızı,
Zəkalı övladısan.
Azərbaycan ulduzu —
Şərəfisən, adısan.

Nəqərat:

Adın kimi özün də,
Mehribansan, mehriban.
Sevirsən uşaqları,
Dilində daim can, can.

II

Sevir səni xalqımız,
Ellər sənə can deyir.
Yaşa, var ol, qur-yarat,
Bizim Mehriban, — deyir.

Nəqərat:

Tikdirdiyin hər məktəb,
Müdrilik əməlidir.
Sağlığında qurduğun,
Əbədi heykəlidir.

SUALLAR:

- 1. «Sevil» operasının müəllifləri kimdir?*
- 2. «Sevil» operasında qadın azadlığı uğrunda mübarizə aparan kimdir?*
- 3. «Azərbaycan ulduzu» mahnısının müəllifləri kimdir?*

TAPŞIRIQ: «Qəhrəmanlar anası» mövzusunda şifahi təqdimat et.

20. NOVRUZ BAYRAMI VƏ MUSİQİ

Novruz xalqımızın çox sevimli milli bayramıdır. Bəzi qədim inanclara görə kainat dörd ünsürdən — su, od, torpaq və küləkdən yaranıb. Xalqımız bu ünsürlərin hər birini simvolizə edən dörd Novruzöncəsi çərşənbəni böyük sevinclə qarşılayır:

Birinci su çərşənbəsidir — Günəşin hərarətindən buzlar əriyir, çaylara tökülür. Torpaq isinməyə başlayır. Qızlar bulaq başına çıxır, gətirdikləri sudan həyət-bacaya çiləyirlər.

İkinci od çərşənbəsidir — bahara doğru torpaq isindikdə bar vermək, məhsul bitirmək üçün hazırlanır. Tonqallar qalanır, alov torpağı isidir.

Üçüncü yel çərşənbəsidir — yel əsib oyanmış torpağı oxşayır, yaza həsrət budaqlarda tumurcuqlar yumrulanır.

Dördüncü torpaq çərşənbəsidir — su ilə islanmış, günəşlə isinmiş, küləklə canlanmış torpaq əkinə hazırdır. İlk yaz əkinə torpaq çərşənbəsi günü başlanır.

Bu çərşənbələrdən sonra el Novruzu qarşılayır. Hər yanda bayram şənlikləri keçirilir, xonçalar bəzədilir. Bayram gecəsi hər bir evdə plov dəmə qoyulur. Bütün Novruz hazırlıqları bəstəkar Oqtay Kazımının «Bayram olsun» mahnısında öz əksini tapır.

Musiqi dinləyək

Bayram olsun

*Musiqisi Oqtay Kazımının,
sözləri Ramiz Heydəridir.*

«Bayram olsun» mahnısı 6/8 metrik ölçüyə malik olub, xaraktercə oynaq, şəndir. «Bayatı-Siraz» Azərbaycan klassik muğamı intonasionalarında səslənən bu mahnı, həm də rəqs xarakterli olduğu üçün onun tərənələri altında rəqs edilir. Ona görə «Bayram olsun» mahnısını mahnı-rəqs adlandırmaq olar.

Notla oxuyaq

Mehriban Əhmədova. «Bayram mahnısı»ndan bir parça

Sözləri Fikrət Qocanıdır.

Allegretto

Bu günşen bay - ra - mı -dır el - lə - rin, La - lə - lər,
bay - ra - ğı -dır çöl - lə - rin. Çöl - lər -dən gül yı - ğa - ğım,
dost - la - rım, Çə - la - ğın, oy - na - ya - ğım, dost - la - rım.

Yeni mahnı öyrənək

NOVRUZ GƏLİB

Musiqisi Cavanşir Quliyevin,
sözləri Ramiz Rövşənindir.

I

Novruz gəlib, yaz gəlib,
Bir əlində saz gəlib.
Bir əlində xonçası,
Açıb gülün qönçəsi.

Nəqərat:

Bülbülə avaz gəlib, (2)
Novruz gəlib, yaz gəlib. (2)

III

Novruza bax, yaza bax,
O əriyən buza bax.
Səllər axır şırhaşır,
Çöllər olub yamyaşıl.

Nəqərat:

Ot bitir, yemlik bitir, (2)
Keçəl başa tük bitir. (2)

II

Kosa, sən də gəlsənə,
Gəlib salam versənə.
O torbanı ver görək,
Yumurtalar rəngbərəng.

Nəqərat:

Hər biri can dərmanı, (2)
Ver dolduraq torbanı. (2)

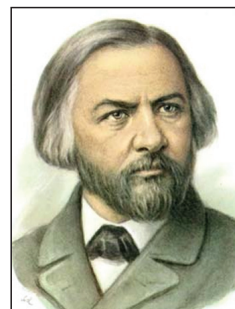
SUALLAR:

1. «Bayram olsun» mahnısı haqqında nə bilirsən?
2. Xalqımız Novruz çarşənbələrini necə bayram edir?
3. «Novruz gəlib» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Novruz və el adətləri» mövzusunda şifahi təqdimat hazırla.

ÖZÜNÜ YOXLA

Mövzu ilə əlaqədar dinlədiyiniz əsərlərin müəlliflərini şəkillərinə görə təyin et.

TESTLƏR

1. «Koroğlu» ariyasını oxuyan müğənninin səsi necə adlanır?

- a) Bas b) Tenor c) Soprano d) Alt

2. Simli alətlər orkestrində neçə cür alət iştirak edir?

- a) 5 b) 4 c) 3 d) 2 e) 1

3. Fa-minor qammasında neçə bemol işarəsi var?

- a) 5 b) 4 c) 3 d) 2

4. İ.S.Baxın «Zarafat» əsəri necə əsərdir?

- a) Homofonik b) Polifonik

5. Serenada janrı harada yaranmışdır?

- a) Azərbaycanda b) Fransada c) İtaliyada

6. «Qar qız» operasının müəllifi kimdir?

- a) Qara Qarayev b) Fikrət Əmirov c) N.Rimski-Korsakov

IV. AZƏRBAYCAN XALQ VƏ PROFESSIONAL MUSİQİSİ VƏHDƏTDƏ

21. «ŞÜŞTƏR» MUĞAMI

Arif Babayev

Şəfiqə Eyvazova

Alim Qasimov

«Şüştər» əsas Azərbaycan muğam dəsgahlarına aiddir. «Şüştər» bir muğam növü olmaqla, eyni zamanda dünya, kainat mənasını verir. Üzeyir Hacıbəyli «Şüştər» haqqında yazır: «Bədii-ruhi təsir cəhətdən bu muğam dinləyicidə dərin kədər hissi oyadır». Bu muğamda xalqımızın keşməkeşlərlə dolu həyatı bir anlığa göz önünə gəlir. Onu da əlavə edək ki, «Şüştər»i dinlədikdə insan xəyala dalır, düşünür. Bu muğamın bəzi bölmələri insanda ruh yüksəkliyi də yaradır.

«Şüştər» məqam-lad kimi də Azərbaycanda təşəkkül tapmış, yeddi əsas məqam-laddan biridir. Bir çox xalq mahnı və rəqsləri, həmçinin təsnif və rənglər, eləcə də «Ovşarı», «Heydəri» kimi zərbi-muğamlar məhz «Şüştər» ladına əsaslanır. Hazırda xanəndələr və sazəndələr tərəfindən ifa olunan «Şüştər» daha da cilalanmış və müstəqil muğam dəsgahına çevrilmişdir.

«Şüştər»in ifası bəmdən deyil, səsin orta diapazonundan başlayır və sonra birbaşa zilə keçir. «Şüştər»in ən gözəl ifaçısı mərhum muğam ustası Seyid Şuşinski olub.

Arif Babayev, Cənəli Əkbərov, Alim Qasimov kimi xanəndələrimiz bu muğamı özünəməxsus temperament və incəliklə oxuyurlar. «Şüştər» muğamının instrumental şəkildə konsert ifası da dəb halını almışdır. Bu muğamın kamança və balaban musiqi alətlərində ifası daha geniş yayılmışdır. Bu musiqi alətlərində «Şüştər» olduqca tərəvətli, yumşaq səslənir, qəlbləri rıqqətə gətirir.

«Şüştər» muğamının səs sırasını notla oxuyaq

Musiqi dinləyək

«Şüştər» muğamından «Mayeyi-Şüştər»

Kamançada ifa edir Xalq artisti Şəfiqə Eyvazova

Bunu da bilin

Bəstəkarlarımız çox zaman xalq musiqi nümunələrindən, o cümlədən muğamlarımızdan öz əsərlərində istifadə edirlər. Məsələn, böyük Azərbaycan bəstəkarı, Xalq artisti Fikrət Əmirov özünün «Sevil» operasında II pərdədəki «Sevilin ariyası»nda məhz «Şüştər» muğamından istifadə edib.

Notla oxuyaq

«Sevilin ariyası»ndan bir parça

Ariyanın ilk frazalarının not yazısına diqqət yetirək və onu notla oxuyub «Şüştər» muğamı ilə müqayisə edək.

Andante sostenuto

Ay - rı düş - düm Gün - dü - züm - dən, sən - siz
ağ - lar a - nan, ya - zıq a - nan, ay a - man, Gün - düz oğ - lum,
gəl. öm - rüm, gü - nüm gəl.

Hər iki melodiyanın intonasiyaları bir-birini təkrar edir.

Yeni mahnı öyrənək

ANA KÜR

*Musiqisi Tofiq Quliyevin,
sözləri Teymur Elçinindir.*

I

Təpələrdən, dərələrdən axan Kür,
Dalğa-dalğa baş qaldırıb baxan Kür,
Sinəsinə ulduzları taxan Kür.

Nəqərat:

Söhbətin şirin olur,
Suların sərin olur,
Ürəyimə tökülür,
Ana Kür, ana Kür.

II

Gürcüstanı qucaqlayan qolumsan,
Qardaş elə gur işıqlı yolumsan,
Sədaqətlə, məhəbbətlə dolmusan.

Nəqərat:

SUALLAR:

1. «Şüştər» muğamı haqqında nə bilirsən?
2. Hansı bəstəkar öz operasında «Şüştər» muğamından istifadə edib?
3. «Ana Kür» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: Əsərdiyn muğamlar haqqında şifahi təqdimat et.

22. AZƏRBAYCAN MUĞAMLARI VƏ XOR

*Nazim
Əliverdibəyov*

Azərbaycan klassik muğamları Azərbaycan xalq üçlüyü, xalq çalğı alətləri ansamblının müşayiəti ilə xanəndə tərəfindən ifa olunmaqla bərabər, həm də solo instrumental şəkildə (ayrı-ayrı Azərbaycan xalq çalğı alətlərinin ifasında) ifa olunur.

Bunlardan əlavə, muğamlarımızın xor kollektivi (a kapella) tərəfindən ifa variantları da mövcuddur. Bu əsərləri respublikamızda ilk dəfə yaradan istedadlı bəstəkar Nazim Əliverdibəyov («Bayatı-Şiraz») və bəstəkar Oqtay Rəcəbov («Segah») olmuşlar. Nazim Əliverdibəyov, eyni zamanda «Bayatı-Şiraz» muğamını orqan aləti üçün də işləmişdir.

A kapella

Orqan

Musiqi dinləyək

«Bayatı-Şiraz» (a kapella üçün)

«Bayatı-Şiraz» (orqan aləti üçün)

Bunu da bilin

Dahi alman bəstəkarı İ.S.Baxın «Orqan üçün re minor Tokkata və Fuqa» əsərində də Azərbaycan klassik muğamı olan «Bayatı-Şiraz»ın intonasionaları duyulur.

Musiqi dinləyək

**«Orqan üçün re minor Tokkata və Fuqa»
əsərindən bir parça**

Notla oxuyaq

Nazim Əliverdibəyov.

«Bayatı-Şiraz» (a kapella) əsərindən melodiya

Bunu da bilin

Azərbaycan vokal musiqisi, ümumiyyətlə, vokal musiqisi təksəsli olmaqla bərabər, həm də iki, daha çox səsli şəkildə ifa oluna bilər. Səslər öz əlamətlərinə görə müxtəlif olur. Uşaq xorunda yüksək zil səslər diskant, qadın xorunda soprano, kişi xorunda isə tenor adlanır.

Aşağı bəm səslər uşaq və qadın xorunda alt, kişi xorunda isə bariton, bas adlanır. Əgər xor kollektivi müşayiətsiz oxuyursa, ona «a kapella» deyilir.

Yeni mahnı öyrənək

BAHAR NƏĞMƏSİ

Musiqisi və sözləri Üzeyir Hacıbəylinindir.

I

Qanad çal çəmənlərdə, süz, bahar!
Ellərə gəl, incilər düz, bahar!
Bülbül öpüb gülləri, dost desin,
Gül qızıartsın busədən üz, bahar.

II

Gəz, dolan gülüstanı yel kimi,
Danışdır könülləri tel kimi.
Sevinc ver, sevinc gətir hər elə,
Sevinsin aləm bu şən el kimi.

SUALLAR:

1. Muğam əsasında yazılmış ilk xor əsərləri hansı bəstəkarlara məxsusdur?

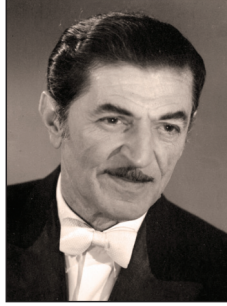
2. İ.S.Bax hansı əsərində «Bayatı-Şiraz» muğamından istifadə etmişdir?

TAPŞIRIQ: Bahar fəslinə aid eşitdiyiniz mahnıların və müəlliflərinin adlarını yadına sal.

23. AZƏRBAYCAN MUĞAMLARI VƏ SİMFONİK ORKESTR

Fikrət Əmirov

Niyazi

Süleyman Ələsgərov

Azərbaycan klassik muğamlarının bir qismi simfonik orkestrin ifasında da səslənir ki, buna simfonik muğamlar deyilir. Simfonik muğam janrının ilk yaradıcısı böyük Azərbaycan bəstəkarı Fikrət Əmirov olmuşdur. Böyük bəstəkar 1948-ci ildə «Kürd-ovşarı» və «Şur» simfonik muğamlarına görə «Dövlət mükafatı»na layiq görülmüşdür. Onun ardınca böyük dirijor və bəstəkar, maestro Niyazi

Simfonik orkestr

«Rast», ondan bir qədər sonra isə Xalq artisti, bəstəkar Süleyman Ələsgərov «Bayatı-Şiraz» simfonik muğamlarını araya-ərsəyə gətirildilər. XX əsrin sonları, XXI əsrin əvvəllərində bəstəkar Tofiq Bakıxanovun «Nəva», «Hümayun», «Dugah», Vasif Adıgözəlovun «Segah» simfonik muğamları da işıq üzü gördü.

Məhz bu əsərlərlə adıçəkilən bəstəkarlarımız Şərqlə Qərb musiqisi arasında körpü saldılar. Doğrudan da, Şərq musiqisi Qərb simfonik orkestrinin ifasında çox ecazkar səslənir. Məhz bu baxımdan bu simfonik muğamlar çoxlu sayda Avropa ölkələrində və ABŞ-da dəfələrlə səslənərək dinləyiciləri heyran etdi.

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov. «Kürd-ovşarı» simfonik muğamından bir parça

Notla oxuyaq

«Kürdü» şöbəsinin melodiyası

Allegro grazioso

«Şur» simfonik muğamının girişindən bir parça

Moderato

«Şur» simfonik muğamında Azərbaycanın zəngin təbiəti musiqi dili vasitəsilə çox gözəl təsvir olunur.

Bunu da bilin

Ən iri diapazona malik olan orkestr simfonik orkestrdir və onun tərkibində dörd qrup musiqi aləti olur:

- 1) Ağac nəfəs alətləri qrupu: fleyta, qoboy, klarnet, faqot;*
- 2) Mis nəfəs alətləri qrupu: valtorna, truba, trombon və tuba;*
- 3) Zərb musiqi alətləri qrupu: litavralar, cürbəcür barabanlar, ksilofon, çeleta, vibrafon və s.*
- 4) Simli musiqi alətlər qrupu: I və II skripkalar, altlar, violonçellər, kontrabaslar.*

Yeni mahnı öyrənək

ŞƏNLİK MAHNISI

*Musiqisi Musa Mirzəyevin,
sözləri Hikmət Ziyanıdır.*

I

Gəlin, gəlin, uşaqlar,
Şənlik edək biz yenə.
Şirin nəğmə oxuyaq
Bu sevimli Vətənə.

Nəqərat:

Görün necə bəxtiyar,
Gözəl günlərimiz var. (2)

II

Qarmon səsi çağırır,
Bu gün bizi şənliyə.
Təzə mahnı oxuyaq,
Olsun sizə hədiyyə!

Nəqərat:

Görün necə bəxtiyar,
Gözəl günlərimiz var. (2)

III

Süfrəmizdə qoy olsun,
Təbiətin neməti.
Min illərlə yaşasın,
Azərbaycan milləti.

Nəqərat:

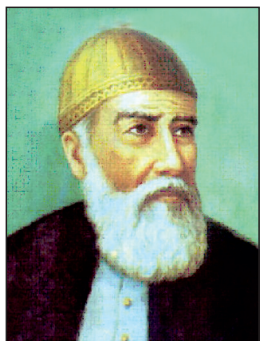
Görün necə bəxtiyar,
Gözəl günlərimiz var. (2)

SUALLAR:

- 1. Hansı simfonik muğamları tanıyırsan?*
- 2. İlk simfonik muğamlar və onu yaradan bəstəkar haqqında nə bilirsən?*
- 3. Simfonik orkestr haqqında nə bilirsən?*

TAPŞIRIQ: Dinlədiyin simfonik muğamlar haqqında şifahi təqdimat hazırla.

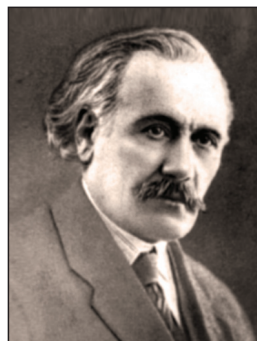
24. MUĞAMLAR VƏ MİLLİ AZƏRBAYCAN OPERASI

*Məhəmməd
Füzuli*

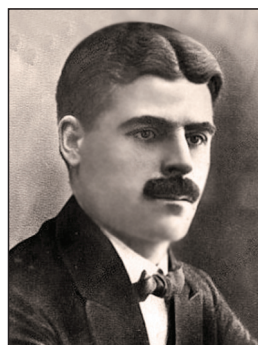
*Üzeyir
Hacıbəyli*

*Əbdürrəhim bəy
Haqverdiyev*

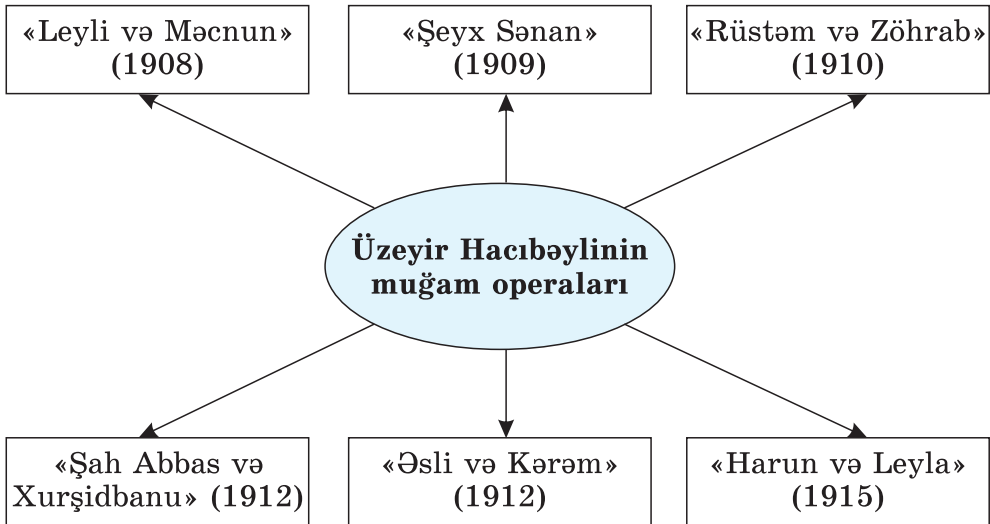
*Hüseyn
Ərəblinski*

*Hüseynqulu
Sarabski*

Azərbaycan professional musiqi mədəniyyəti tarixinə qızıl hərflərlə yazılmış bir gün var — 25 yanvar 1908-ci il. Məhz bu gündə dəhi bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəylinin Məhəmməd Füzulinin poeması əsasında yazdığı «Leyli və Məcnun» operası Bakıda milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin teatrında tamaşaya qoyuldu. Bununla da, Azərbaycanda və bütün Şərqdə opera sənətinin bünövrəsi qoyuldu. O gündən bu günədək 100 ildən artıqdır ki, bu opera səhnədədir. Operanın ilk tamaşasının dirijoru, tanınmış dramaturq və yazıçı Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, rejissoru Hüseyn Ərəblinski, Məcnun rolunun ifaçısı aktyor Hüseynqulu Sarabski, Leyli rolunu oynayan gənc çayçı oğlan Əbdürrəhim Fərəcov idi. Üzeyir Hacıbəyli özü isə orkestrdə skripka çalırdı.

Bəstəkar operada muğamlardan geniş istifadə etdiyi üçün operaya muğam operası adı verildi. Operada muğamlarla yanaşı, mərsiyələrdən, xalq rəqslərindən də istifadə edilmişdir. Üzeyir Hacıbəylinin muğam operaları aşağıdakı sxemdə öz əksini belə tapmışdır.

Musiqi dinləyək

**«Leyli və Məcnun» operasının I pərdəsindən
Qeyslə (Məcnunla) atasının muğam üstündə
ifalarından bir parça**

Bunu da bilin

Bu operadan sonra bəstəkar Müslüm Maqomayev özünün «Şah İsmayıl» operasında Üzeyir Hacıbəylinin ənənələrini davam etdirərək muğamlardan istifadə etdi.

Zülfüqar Hacıbəyovun «Aşıq Qərib», Şəfiqə Axundovanın «Gəlin qayası» operalarında da muğamlardan geniş istifadə olunmuşdur.

O zaman səhnədə qadın aktrissalar olmadığından qadın rollarını kişilər ifa edirdi. «Leyli və Məcnun»un sonrakı tamaşalarında Leyli rolunu Əhməd Ağdamski oynayırdı.

**Hüseynqulu Sarabski
Məcnun rolunda**

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

«Gəlin qayası» operasından «Gülbaharın mahnısı»

Moderato

Ax, ay bu-laq, şi - rin, şi - rin həm dad - lı - san,
həm də sə - rin. rin, se-vin-ci- sən, bu el-lə - rin.
Ax, ay bu-laq, ax, ay bu- laq, ax, ax, ax, ay bu - laq.

Mahnını yada salaq və oxuyaq

VƏTƏNİMSƏN

*Musiqisi Ramiz Mirişlinin,
sözləri Fikrət Qocanıdır.*

I

Dağ gülləri min rəng çalır xalı kimi,
Bənövşələr gözəllərin xalı kimi.
Nəğmələr də dodaqların balı kimi,
Şirinləyir dodaqları səhər-axşam.

Nəqərat:

Ana torpaq, ana diyar, sən mənimsən,
Ömrüm, günüm, ruhum, canım, Vətənimсэн.

II

Göllərində öz şəklini ceyran öpər,
Örpək kimi dumanları dağlar örtər.
Dağlarının ağ saçından zaman ötər,
Abşeronun Xəzər üstə yanan bir şam.

Nəqərat:

SUALLAR:

1. Muğamla operanın hansı əlaqələri var?
2. İlk muğam operası nə vaxt və kim tərəfindən yazılmışdır?
3. «Vətənimсэн» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Vətənimсэн» mahnısının məzmununa və xarakterinə uyğun şəkil çək.

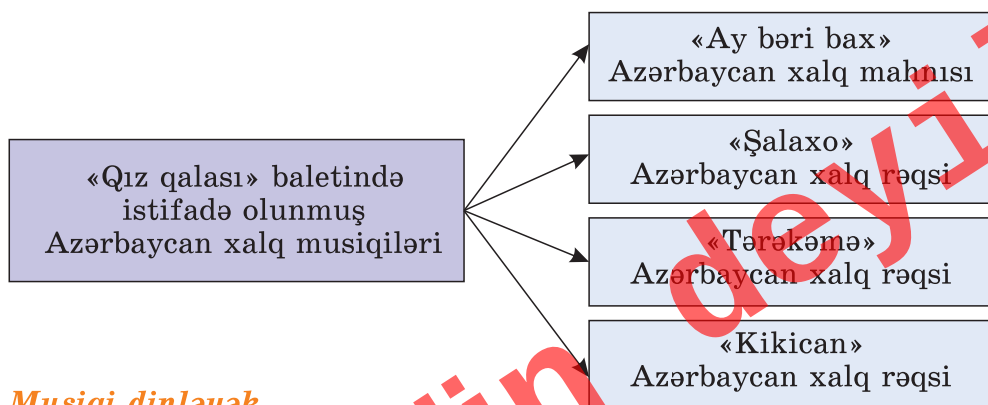
25. AZƏRBAYCAN XALQ RƏQSLƏRİ VƏ BALET

*Əfrasiyab
Bədəlbəyli*

XVIII əsrin əvvəllərində İtaliya, Fransa və s. kimi ölkələrdə sərbəst janra çevrilən balet latın-cadan ballo, yəni rəqs edirəm sözündən götürülən səhnə əsəridir. Musiqinin balet janrında çox böyük rolu vardır. Belə ki, baletdə musiqi rəqs və pantomimani müşayiət etməklə bərabər, eyni zamanda əsərin dramatik məzmununu özündə əks etdirir. Azərbaycan baletinin yaranma tarixi Xalq artisti, bəstəkar Əfrasiyab Bədəlbəylinin adı ilə bağlıdır. 1940-cı ildə «Qız qalası» adlı baletin Bakıda tamaşaya qoyulması ilə o, Azərbaycanda bu janrın bünövrəsini qoydu. «Qız qalası» baletində bəstəkar xalq mahnılarımızdan, muğam təsniflərindən, həm də Azərbaycan xalq rəqslərindən geniş istifadə etmişdir. Məsələn, mahnı-rəqs janrında olan «Ay bəri bax», sırf Azərbaycan xalq rəqsi olan «Şalaxo», «Tərəkəmə», «Kikican» kimi musiqi nümunələri simfonik orkestrin ifasında «Qız qalası» baletinə xüsusi gözəllik verir.

Bəstəkarın Məmməd Səid Ordubadinin librettosu əsasında yazdığı «Nizami», özünün librettosu əsasında «Söyüdlər ağlamaz» operaları, Nəsiminin qəzəlləri əsasında «Xoreoqrafik freskalar» və s. əsərləri dinləyicilərin böyük rəğbətini qazanmışdır.

Musiqi dinləyək

**«Tərəkəmə» Azərbaycan xalq rəqsindən
bir parça**

Hər iki musiqinin melodiyası eyni olsa da, ifa tərzləri müxtəlifdir. Əgər tək bir musiqi alətinin ifasında «Tərəkəmə» və «Şalaxo» rəqsləri, sadəcə, bir və ya bir neçə rəqqasın rəqsini müşayiət edərsə, simfonik orkestrin ifasında səslənən bu rəqsdə xüsusi tərəvət, incəlik, dolğun səslənmə duyulur.

Bunu da bilin

Balet janrında XX əsrin ortalarında yaranmış Qara Qarayevin «Yeddi gözəl» və «İldırım yollarla», Fikrət Əmirovun «1001 gecə», Arif Məlikovun «Məhəbbət əfsanəsi» əsərləri dünyəvi baleti sənətinin qızıl fonduna daxil edilmişdir.

Musiqi dinləyərkən

**«Qız qalası» baletində istifadə edilmiş
«Şalaxo» rəqsindən bir parça**

Yeni mahnı öyrənək

ŞƏHƏRİMİZ

*Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.*

I

Yer üzündə şəhər olmaz,
Bizim gözəl şəhər kimi.
Gecələri işıqlıdı,
Al günəşli səhər kimi.

Nəqərat:

Bakı, canım Bakı,
Fəxrım, şanıım Bakı!
Döyünən ürəyim,
Canım Bakı, qanıım Bakı!

II

Abidələr qalxıb göyə,
Hər meydanda, meydançada.
Gülümsəyir qərənfillər,
Qızılgüllər hər bağçada.

Nəqərat:

Bakı, canım Bakı,
Fəxrım, şanıım Bakı!
Döyünən ürəyim,
Canım Bakı, qanıım Bakı!

Mahnı sol minor tonallığında, 6/8 xanə ölçüsündədir. Rəqs xarakterlidir. Şən və oynaq olduğu üçün onu mahnı-rəqs janrına aid etmək olar. Mahnı klassik Azərbaycan muğamı olan «Bayatı-Şiraz» intonasiyaları üzərində səslənir.

Azərbaycan xalq musiqisində mahnı-rəqs janrına çox rast gəlinir.

SUALLAR:

- 1. Balet janrı haqqında nə deyə bilərsiniz?*
- 2. «Qız qalası» baleti haqqında nə bilirsiniz?*
- 3. «Şəhərimiz» mahnısının xarakteri necədir?*

TAPŞIRIQ: Doğma şəhərimiz Bakıya həsr olunmuş mahnılar haqqında şifahi təqdimat et.

26. AZƏRBAYCAN XALQ MUSIQISI VƏ OPERETTA

*«Arşın mal alan»
filmindən fraqment*

*«O olmasın, bu olsun»
filmindən fraqment*

Operetta komediya məzmunlu, simfonik orkestrin müşayiəti ilə musiqili-rəqs səhnələrindən və danışiq epizodlarından ibarət səhnə əsəridir. XIX əsrin ortalarında Fransada yaranan və sərbəst janr kimi məşhurlaşan bu musiqili səhnə əsərləri əvvəlcə bütün Avropaya daha sonra Rusiyaya və Amerika Birləşmiş Ştatlarına yayılır.

Azərbaycanda bu janrın yaranması dahi bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəylinin adı ilə bağlıdır. Onun 1913-cü ildə yazdığı «Arşın mal alan» operettası bütün dünyada məşhur bir əsərə çevrildi. Bu operetta sonralar bir sıra xarici ölkələrdə tamaşaya qoyularaq dünya şöhrəti qazandı və respublikamızda bu əsər iki dəfə film şəklində çəkildi. Bundan əlavə, bəstəkarın yaratdığı «O olmasın, bu olsun» (Məşədi İbad) və «Ər və arvad» operettaları da xalq tərəfindən sevildi.

Bunu da bilin

O dövrdə əsərin dinləyicilər tərəfindən tez qavranılması üçün Üzeyir Hacıbəyli «O olmasın, bu olsun» operettasında xalq mahnılarından və rəqslərindən məharətlə istifadə etmişdir. Məsələn, Məşədi İbadın Gülnaz və qulluqçu Sənəmlə oxuduğu trioda «Hüsnü bağında» adlı xalq mahnısının həm melodiyasından, həm də sözlərindən istifadə etmişdir. Operettadakı hamam səhnəsində səslənən «Hamamın içində» adlı kişi xoru tərəfindən oxunan mahnının musiqisi də Cənubi Azərbaycan aşığılarına aiddir.

Musiqi dinləyək

Məşədi İbad və Gülnazla Sənəmin triosu

Bunu da bilin

Trio üç musiqiçinin birlikdə ifası deməkdir. Dinlənən trio – vokal triosu adlanır. Bu musiqi nümunəsinin bəndini Məşədi İbad, nəqəratını isə ikisəsli kimi Gülnazla Sənəm ifa edir.

Notla oxuyaq

HÜSNÜ BAĞINDA (Azərbaycan xalq mahnısı)

Bəstəkar «Məşədi İbad»ın mahnısı və «Məşədi İbadla Rüstəm bəyin dueti»ndə «Darçını» və «Uzundərə» Azərbaycan xalq rəqslərindən istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyək və «Darçını» rəqsi ilə müqayisə edək

Məşədi İbadla Rüstəm bəyin dueti

Bunu da bilin

Duet iki musiqiçinin birgə ifasıdır. «Məşədi İbadla Rüstəm bəyin dueti» vokal duet adlanır.

Yeni mahnı öyrənək

GƏNCLİK NƏĞMƏSİ

Musiqisi Ağabacı Rzayevanın,
sözləri Cahangir Məmmədovundur.

I

Solo: Qüdrətindən uçur dağlar,
Qollarında el gücü var. Hey!

Xor: Xam torpağa verir bahar. Hey!
Bizim polad birliyimiz,
Azad, xoşbəxt gəncliyimiz.

II

Solo: O qalxanda polad ata,
Haray düşər kainata. Hey!

Xor: Bu işıqlı, şən həyata. Hey!
Bir zinətdir birliyimiz,
Azad, xoşbəxt gəncliyimiz.

III

Solo: Bahar gülür nəğməsində,
Yer isinir nəfəsində.

Xor: Əmək-hünər cəbhəsində
Mərd əsgərlər birliyimiz,
Azad, xoşbəxt birliyimiz.

Marş tempində olan bu mahnı 2/4 xanə ölçüsünə malikdir və re minor tonallığında səslənir. Melodiyası yarım, çərək, səkkizlik, onaltılıq notlardan yaranıb. Mahnı solo və xor üçün yazılıb. Bu mahnı insanda mübarizə, əməksevərlik və dostluq hisləri aşılayır.

SUALLAR:

1. Operetta nədir?
2. Üzeyir Hacıbəyli «Məşədi İbadın Gülnaz və qulluqçu Sənəmlə triosu»nda hansı xalq mahnısından istifadə etmişdir?
3. «Məşədi İbadla Rüstəm bəyin dueti» hansı janra aiddir?

TAPŞIRIQ: Üzeyir Hacıbəylinin operettalarında istifadə olunmuş xalq musiqiləri ilə əlaqədar şifahi təqdimat hazırla.

27. 28 MAY — RESPUBLİKA GÜNÜ VƏ MUSİQİ

Vətənimizin tarixi günləri və bayramları sırasında çox böyük əhəmiyyət kəsb edən — Azərbaycan Demokratik Respublikasının yaranma günüdür. 1918-ci il may ayının 28-də Azərbaycan Milli Şurası İstiqlal Bəyannaməsi ilə Azərbaycanda Demokratik Respublikanın yaradıldığını bildirdi və respublikanı tanıyan ilk ölkə Türkiyə dövləti oldu. Azərbaycan Demokratik Respublikası müsəlman Şərqində ilk parlamentli respublika, hüquqi və dünyəvi dövlət nümunəsi oldu. Cənubi Qafqazda müstəqillik əldə etmiş zəngin yeraltı və yerüstü sərvətləri olan bu ölkəni sevməyənlər müstəqilliyimizə qarşı çıxdılar. 1920-ci ilin aprel ayının 28-də Azərbaycan yenidən rus ordusu tərəfindən işğal olundu. 70 il sürən əsarətdən sonra 1991-ci ilin oktyabr ayının 18-də Vətənimiz yenidən öz müstəqilliyini qazandı. Hər il mayın 28-də ölkəmizdə Respublika Günü böyük bir təntənə ilə qeyd olunur. Azərbaycan bəstəkarları da Respublika Günü münasibətilə çoxsaylı mahnı, kantata, oratoriya, opera və simfonik əsərlər yazıb. Bu əsərlərdən biri də Xalq artisti, bəstəkar Oqtay Zülfüqarovun «Şənlən, mənim xalqım» uvertürasıdır.

Musiqi dinləyək

Şənlən, mənim xalqım

Musiqisi Oqtay Zülfüqarovundur.

Oqtay Zülfüqarovun bu əsərini Üzeyir Hacıbəylinin «Koroğlu» operasının uvertürası ilə müqayisə etmək olar. Belə ki, musiqinin xarakteri, milliliyi, dramaturgiyası və quruluşu cəhətdən bu iki əsər bir-birinə çox yaxındır.

Notla oxuyaq

Üzeyir Hacıbəyli. «Milli marş» mahnısından bir parça

Yeni mahnı öyrənək

BİZ QƏLƏBƏ ÇALMALIYIQ

I

Silahlanın, oğlum, qızım,
Biz qələbə çalmalıyıq!
Can evinə sığmır arzum,
Bundan hali olmalıyıq,
Biz qələbə çalmalıyıq!

Musiqisi Süleyman Ələsgərovun,
sözləri Qurban Musayevindir.

Nəqərat:

Şən Qarabağ mahalının,
Şuşamızın, Xocalının,
Min İsmətin, min Alının
Qisasını almalıyıq,
Biz qələbə çalmalıyıq.

II

Düşmən bizi bilsə tək də,
Əl qalmasın yad ətəkdə,
Qaçmaq olmaz, lap ölsək də,
Yurdumuzda qalmalıyıq,
Biz qələbə çalmalıyıq!

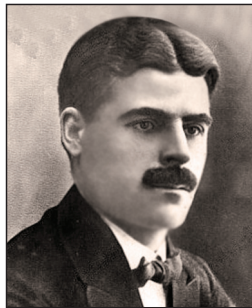
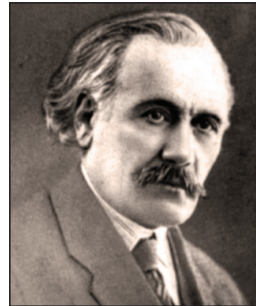
Nəqərat:

SUALLAR:

1. «Müstəqillik günü» haqqında nə bilirsən?
2. Oqtay Zülfüqarovun, Respublika Gününə həsr olunmuş uvertürasının adı nədir?
3. «Biz qələbə çalmalıyıq» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: Mövzu ilə əlaqədar ifaçıları və bəstəkarları şəkillərinə görə təyin et.

SİNİF KONSERTİNƏ HAZIRLIQ

MAHNI REPERTUARI

İSTİQLAL BAYRAMI

*Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Valeh Mirzəninindir.*

Marş tempində

mf
Çi - çək - lən - di e - li - miz, nur sə - pil - di üz - lə -
rə. Ta - le - nin bu töh - fə - si qis - mət ol - du biz - lə -
Nəqərat: Xor f
- rə!.. Düz niy - yet - li - sən bu dün - ya - da
sən, ey mə - nim a - na Və - tə - nim!

AZƏRBAYCAN ƏSGƏRİ

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Pənah Əliyevindir.*

Marş tempində

Sa - bah - la - rın zə - fə - ri, A - zər - bay - can əs - gə - ri.
Qov Və - tən - dən düş - mə - ni, A - zər - bay - can əs - gə - ri.
Nəqərat
Qəm li - ba - sı gey - mə - sin Bi - zim çi - çək - li dağ - lar.
Gül - lə sə - si, top sə - si E - şit - mə - sin u - şaq - lar.
Sa - bah - la - rın zə - fə - ri, A - zər - bay - can əs - gə - ri.

BAĞÇADA GÜL (Azərbaycan xalq mahnısı)

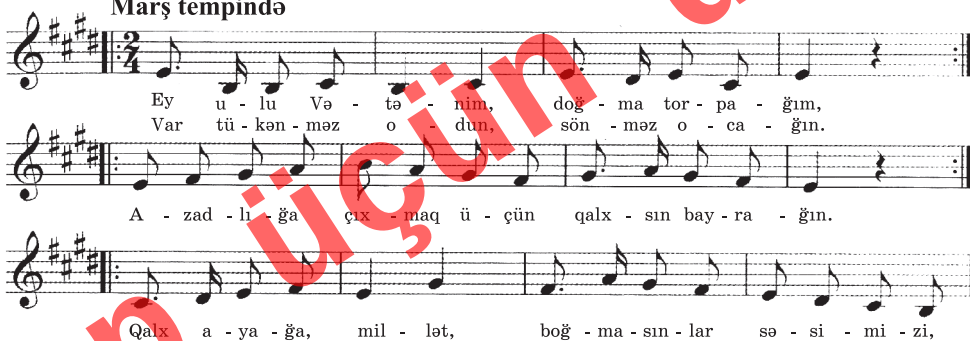
Moderato

AZADLIQ MARŞI

*Musiqisi «Heyratı» zərbı-muğamı,
sözləri Elçin Mirzəbəylinindir.*

Marş tempində

Bir bay - raq al - tın - da bir - ləş - dir bi - zi.

Biz ki Və - tən oğ - lu, mil - lət oğ - lu, Od - lar oğ - lu -

yuq. Biz ki xal - qa bağ - lı, yur - da bağ - lı, e - lə bağ - lı -

yıq. Biz ki haqq yo - lun - da an - dı - mız - dan dön - mə - rik heç

vaxt, Vu - ruş zül - mə qar - şı, ey u - lu tor - paq!

Qalx a - ya - ğa, mil - lət, boğ - ma - sın - lar sə - si - mi - zi,

Bir bay - raq al - tın - da bir - ləş - dir bi - zi.

BAKI HAQQINDA MAHNI

*Musiqisi Vasif Adıgözəlovun,
sözləri Rəsul Rzanındır.*

Moderato

Xə - zə - ri - min si - nə - si Gah zül, gah da

bəm o - lur. Yar - paq - la - rın, gül - lə - rin Ni -

yə hər - dən nəm o - lur? Sən - dən ay - rı dü - şən - də

Kön - lüm do - lu gəm o - lur.

Sən - dən ay - rı dü - şən - də Kön - lüm do - lu

İÇƏRİŞƏHƏR

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Sevinc Nuruqızınındır.*

Moderato

Daş - la - rım - da gə - ziş - sin Gi - la - va - rım sı - ğa - lı.
Ba - kı - mın min il - lər - dən Gə - lən şir - in na - ğı - lı.
Sə - ni çox se - vi - rəm, çox, Hə - ya - tı - mın, qəl - bi - min,
Ru - hu - mun iç şə - hə - ri, Qə - dim İ - çə - ri - şə - hər!
Qə - dim İ - çə - ri - şə - hər, Su - suz - luq - dan ya - nan - da Do - da - ğım, iç Xə - zə -
ri. Xəz - ri, əs, al, qoy - nu - na, Mə - nim - lə keç şə - hə - ri.

SÜLH MƏŞƏLİ

*Musiqisi Elnarə Dadaşovanın,
sözləri Rafiq Yusifoğlunundur.*

Allegretto

YAXŞI YOL

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.

Marş tempində

Dörd qar - da-şığ, qur-ban o-laq a - na yur-da dör-dü-müz,
Qüd - rət - li - dir el - lə - ri - miz, yox ü - rək - də də - r - di - miz,
də - r - di - miz. Qoy-maz tap-dan-sın Və - tə - ni qo - ça - ğı - mız,
mər - di - miz, mər - di - miz. **Nəqərat** Düş-mən-lə-rə ver-mə a-man,
get, qar - da - şım, yax-şı yol, yax-şı yol. Yurd - la - rı - nı
e-lə vi - ran, get, qar - da - şım, yax - şı yol, yax - şı yol.

AĞLAMA, XALQIM, AĞLAMA

(«Çingiz» simfoniya-rekviyemin VI hissəsi)

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Aqşin Babayevindir.

Marş tempində

Bes - dir ağ - la - dın, qar-daş, Ağ - la - maq - dan
kar maz. kar - aş - maz Kə - də - r bi - zə
ya - raş - maz. Ağ - la - ma, xal -
qım. ağ - la - ma! qım, ağ - la - ma!

Ağ - la - ma, xal - qım, ağ-la ma, ü - rə - yi - mi...

dağ - la - ma. Ağ-la-ma, xal qım, ağ-la- ma,

ü-rə-yi - mi dağ - la - ma. dağ - la - ma.

Bu gündərd gü - nü de - yil, Ağ - la- ma, xal -

qım, ağ-la ma, qım ağ-la-ma

QURBAN OLUM

*Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Rasim Kərimlinindir.*

Moderato

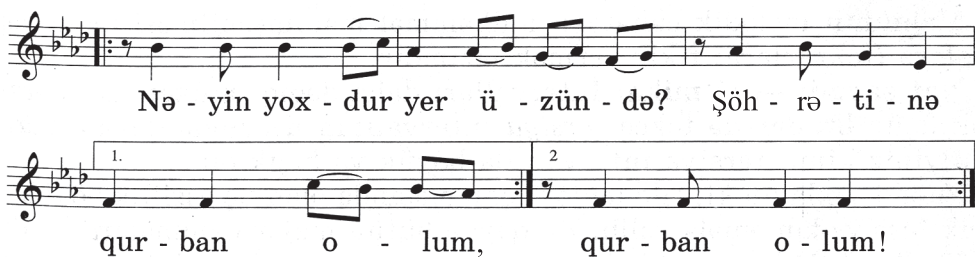
Və-tən, sə - nin tor - pa - ğı - nın Qüd-rə - ti - nə

qur-ban o - lum. Ba - bə - ki - nin, Ko - roğ - lu - nun

Qey-rə-ti-nə qur-ban o - lum, qur-ban o-lum! Də-fi-nə var

də-ni - zin - də, Hər da - ğın - da, hər dü - zün - də.

Nəqərat

TƏMİZ SƏMA ALTINDA

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
 sözləri Həmid Abbasındır.*

§ *Oynaq* *mf*

Biz hər sə-hər gü - nəş - lə, Qo-şa du - raq, u - şaq - lar.
 Tə-miz sə-ma al - tın - da Ya-şa do - laq, u - şaq - lar.
 Nəqərat
 Çı-xaq doğ-ma el-lə-rə, el - lə - rə, Çə - mən - lə - rə, çöl - lə - rə,
 çöl - lə - rə, u - şaq - lar.

OXUTMURAM, ƏL ÇƏKİN!

(Yumoristik mahnı)

*Musiqisi Zakir Bağirovun,
 sözləri Mirzə Ələkbər Sabirindir.*

Moderato *mf*

O - ğul mə - nim - dir ə - gər, o - xut - mu - ram əl çə - kin!
 Bəs ki, u - şaq - dır hə - lə yax - şı - ya - man san - ma - yır

el-min ə - bəs ol - du - ğun an - la - ma - yır, qan - ma - yır.

Sa - ir u - şaq - lar ki - mi hər sö - zə al - dan - ma - yır.

Sa - ir u - şaq - lar ki - mi hər sö - zə al - dan - ma - yır.

Ey - lə - mə - yin dən - gə - sər, o - xut - mu ram, əl çə - kin!

SƏNİ ADIM QORUSUN

(«Ağ atlı oğlan» bədii filmindən)

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Ramiz Rövşənindir.

Moderato *mf*

Ağ - la - ya - nım ta - pıl - sa,
Nə var şe - hid qa - ni - na,

Nə var öl - mək - dən gö - zəl?! dən gö - zəl?!
Ba - tan köy - nek -

Gəl ağ - la - ma sən be - lə, Göz yaş - la - rın
Mən öl - düm in - nən be - lə, Sə - ni dər - dim

qu - ru - sun, qo - ru - sun.

AY NƏĞMƏSİ

Musiqisi Ağabacı Rzayevanın,
sözləri Hikmət Ziyanıdır.

Tempo di valse

Göy - lər - də Ay gö - rün - dü, hər yan gün - dü -
-zə dön - dü. İ - şıq - lan - dı me - şə, dağ...
Nəqərat: *f*
A - ya nəğ - mə o - xu - yaq. Ey gö - zəl Ay,
qə - şəng Ay, gün - lə - ri say, dur - ma, say! Bir gün qa - nad
a - ça - rıq, Biz qoy - nu - na u - ça - rıq!

TƏBİƏT MAHNISI

Musiqisi Musa Mirzəyevin,
sözləri Gəray Fəzlinindir.

Moderato

Dost-lar, sa-lam - la - yaq a - çan gün - dü - zü,
Doğ-ma yur-du - mu-zun çı - xaq sey - ri - nə.
Bir-gə qu - laq a - saq sə - hər dan ü - zü,

Ça - yın nəğ - mə - si - nə, çö - lün seh - ri - nə. Təkrar üçün

Son üçün

// lar, İlk ba - har o - lar, ilk ba-har o - lar.

ANA LAYLASI

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Rəfiq Zəkanındır.*

Moderato

mf

Şəf-qə-ti nur ve - rib göz-lə-ri-mi - zə, kö - nül dün-ya - sı - dır

a - na lay - la - sı. E - lə bil qa - rı - şıb söz - lə - ri - mi - zə,

Nəqarat:

Di - lin ay - na - sı dır a - na lay - la - sı. A - na, a -

na, a - na lay - la - sı. A - na, a -

-na, a - na lay - la - sı.

QAÇAQ NƏBİ

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Allegretto

mf

Boz-at, sə - ni sər töv - lə - də bağ - la - ram,

5 And i - çirəm, sə - ni mən - mər çul - la - ram, Ay Boz-at,

9 ³
 çul - la - ram. Boz-at, mə-ni bu da - va-dan qur - tar -
 14
 san, Qı - zıl - dan, gü - müş - dən sə - ni nal - - - la -
 18 ³
 ram, Ay Boz-at, nal - la - ram. Qoy sə-nə de -
 22
 sin - lər: ay - na - dan Nə - bi, Di - va - nı ye - rin-dən oy - na -
 27 ³
 dan Nə - bi, Ay ba-lam, can Nə - bi.

AZƏRBAYCAN ULDUZU

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
 sözləri Əjdər Ağayevindir.*

Vals tempində **Solo** *mf*
 Sən e - li - min mərd qı -
 zi, Zə - ka - lı öv - la - dı - san.
 A - zər - bay-canul - du - zu - Şə - rə - fi - sənə - di - san.
Solo *f*
 A - dıl ki - mi ö - zün də, Meh - ri - ban-san, meh - ri - ban.
Xor *f unis*
 Se - vir - sən u - şaq - la - n, Di - lin - də da - im can, can.
Solo
 Di - lin - də da - im can, can.
Xor

Solo

Xor

A

A - dın ki - mi ö - zün də, Meh - ri - ban - san, meh - ri - ban.

Solo

Xor

A

Se - vir - sən u - şaq - la - n, Di - lin - də da - ım can, can.

Solo

Xor

A

NOVRUZ GƏLİB

*Musiqisi Cavanşir Quliyevin,
sözləri Ramiz Rövşənindir.*

Allegretto

Nov - ruz gə - lib, yaz gə - lib, Bir ə - lin - də saz gə - lib

Bir ə - lin - də xon - ça - sı, A - çıb gü - lün qön - çə - si. Bül - bü - lə a - vaz gə - lib,

Nov - ruz gə - lib, yaz gə - lib, Bül - bü - lə a - vaz gə - lib,

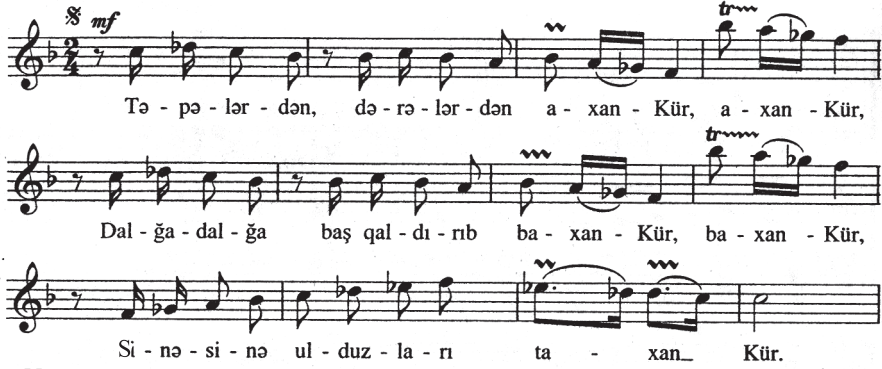
Nov - ruz gə - lib, yaz gə - lib.

ANA KÜR

Musiqisi Tofiq Quliyevin,
sözləri Teymur Elçinindir.

Moderato

mf

Tə - pə - lər - dən, də - rə - lər - dən a - xan - Kür, a - xan - Kür,
Dal - ğa - dal - ğa baş qal - dı - rıb ba - xan - Kür, ba - xan - Kür,
Si - nə - si - nə ul - duz - la - rı ta - xan - Kür.

Nəqərat

f

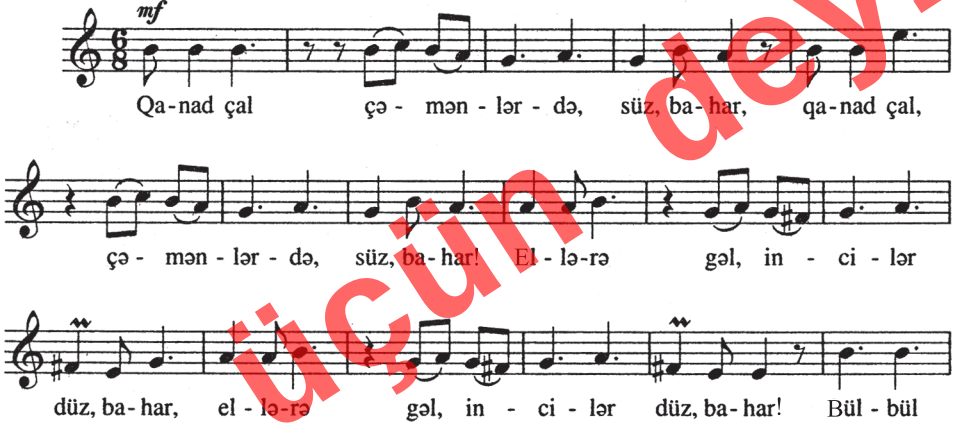
Söh - bə - tin şi - rin o - lur, Su - la - rın
sə - rin o - lur, ü - rə - yi -
mə tö - kü - lür, A - na Kür! A - na Kür!

BAHAR NƏĞMƏSİ

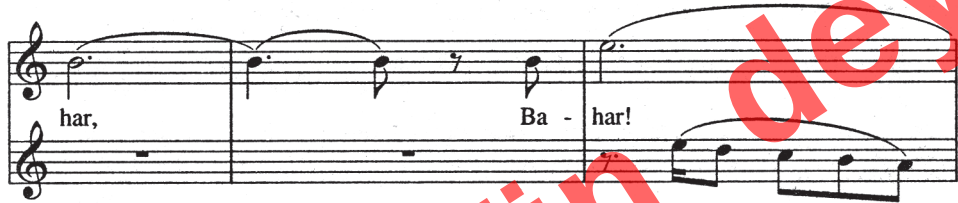
Musiqisi və sözləri Üzeyir Hacıbəylinindir.

Moderato

mf

Qa-nad çal çə - mən - lər - də, süz, ba-har, qa-nad çal,
çə - mən - lər - də, süz, ba-har! El - lə-rə gəl, in - ci - lər
düz, ba-har, el - lə-rə gəl, in - ci - lər düz, ba-har! Bül - bül

ŞƏNLİK MAHNISI

*Musiqisi Musa Mirzəyevin,
sözləri Hikmət Ziyanıdır.*

Allegretto

Gə - lin, gə - lin, u - şaq - lar, şən - lik e - dək biz - ye - nə.

Şi - rin nəğ - mə o - xu - yaq Bu se - vim - li Və - tə - nə

1. bu - se vim - li Və - tə - nə! 2. Nəqərat: *f* Gö - rün - ne - cə bəx - ti - yar,

Gö - zəl gün - lə - ri - miz var! Gö - rün - ne - cə

bəx - ti - yar, Gö - zəl gün - lə - ri - miz var!

VƏTƏNİMSƏN

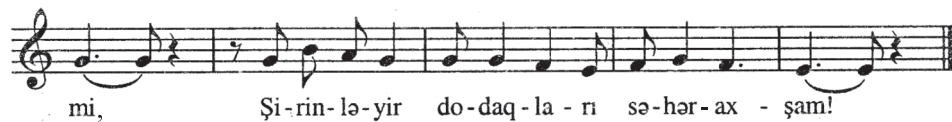
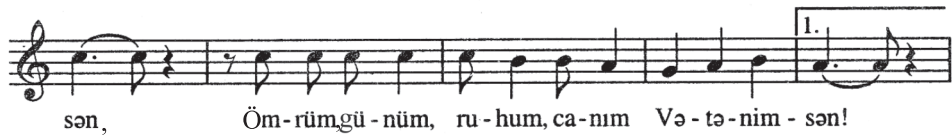
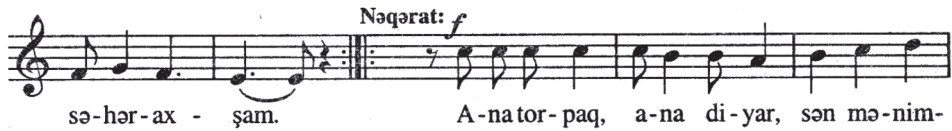
*Musiqisi Ramiz Mirişlinin,
sözləri Fikrət Qocanıdır.*

Allegro

Dağ gül - lə - ri min rəng ça - lır xa - lı ki - mi, Bə - növ - şə - lər

gö - zəl - lə - rin xa - lı ki - mi. Nəğ - mə - lər də

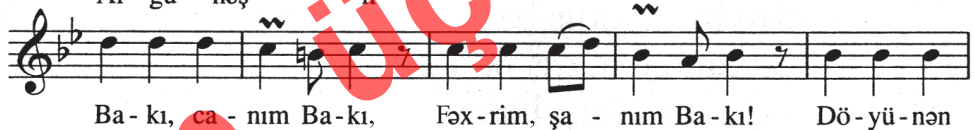
do - daq - la - rın ba - lı ki - mi, Şi - rin - lə - yir do - daq - la - rı

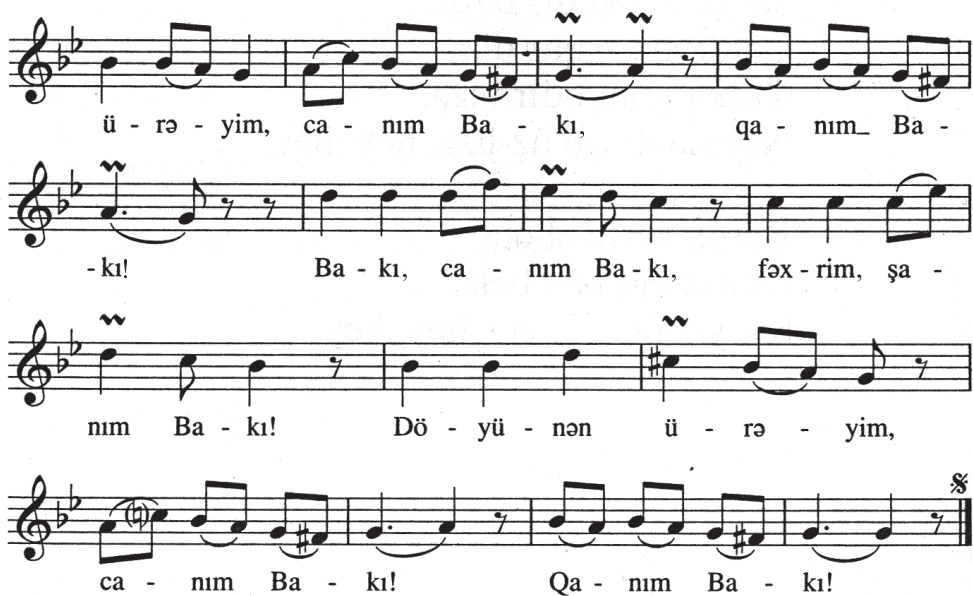

ŞƏHƏRİMİZ

Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.

Allegretto

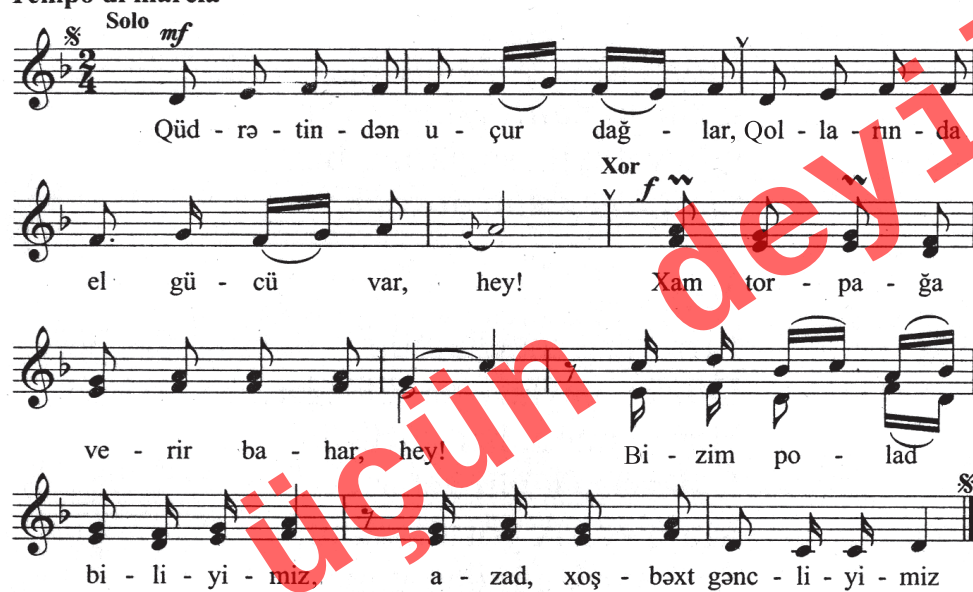

GƏNCLİK NƏĞMƏSİ

*Musiqisi Ağabacı Rzayevanın,
sözləri Cahangir Məmmədovundur.*

Tempo di marcia

BİZ QƏLƏBƏ ÇALMALIYIQ

*Musiqisi Süleyman Ələsgərovun,
sözləri Qurban Musayevindir.*

Allegro moderato

The musical score is written for a single melodic line in 8/8 time, with a key signature of two flats (B-flat and E-flat). It begins with a treble clef and a common time signature 'C' (which in 8/8 time indicates a common pulse). The tempo is marked 'Allegro moderato'. The score consists of 11 staves of music. The first staff starts with a forte 'f' dynamic, followed by a mezzo-forte 'mf' section, and ends with a forte 'f' section. The lyrics are written below the notes. The piece concludes with a double bar line and a repeat sign.

f *mf* *f*

Si-lah-la-nın, oğ-lum, qı-zım, Biz qə-lə-bə çal-ma-lı-yıq!

Si-lah-la-nın, oğ-lum, qı-zım, Biz qə-lə-bə çal-ma-lı-yıq!

Can e - vi - nə sığ-mır ar-zum, Bun-dan ha-li ol-ma-lı-yıq.

Can e - vi - nə sığ-mır ar-zum, Bun-dan ha-li ol-ma-lı-yıq.

Biz qə - lə - bə çal-ma-lı-yıq! Biz qə-lə-bə çal-ma-lı-yıq!

Şən Qa-ra-bağ ma-ha-lı-nın, Şu-şa-mı-zın, Xo-ca-lı-nın,

Min İs-mə-tin, min A - lı - nın Qi - sa - sı - nı al-ma-lı-yıq,

Biz qə - lə - bə çal - ma - lı - yıq! Biz qə - lə - bə çal - ma - lı - yıq!

AYAĞA DUR, AZƏRBAYCAN

Musiqisi Ədviyyə Rəhmətovanın,
sözləri Məmməd Arazındır.

Moderato

mf

Nə yat - mı - san, qo - ca vul - kan, sə - nin - lə - yəm,

A - ya - ğa dur, A - zər - bay - can, sə - nin - lə 3 - yəm,

Sən-dən ay-rı biz hər şe - yi bö-lə bil 3 - lik,

Sən-dən qey-ri biz ha - mı - mız ö - lə bil - lik.

f 3 3 3 3

Bu Şəh - ri - yar ha - ra - yı - dır, Bu, Bəx - ti - yar ha - ra - yı - dır

A 3 - ya - ğa dur A - zər - bay - can!

f 3 3 3 3

Bu Bəx - ti - yar, ha - ra - yı - dır, Bu, Şəh - ri - yar ha - ra - yı - dır

A 3 - ya - ğa dur A - zər - bay - can! *ff*

AYAĞA DUR, AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Ədviyyə Rəhmətovanın,
sözləri Məmməd Arazındır.*

I

Nə yatmısan, qoca vulkan, səninləyəm,
Ayağa dur, Azərbaycan, səninləyəm.
Səndən ayrı biz hər şeyi bölə billik,
Səndən qeyri biz hamımız ölə billik.

Nəqərat:

Bu, Şəhriyar harayıdır,
Bu, Bəxtiyar harayıdır,
Ayağa dur, Azərbaycan!

II

Nər oğlu nər, silah tutan səninləyəm,
Hanı nərən, hanı səsin, hanı andın?
Üfünə, sərhədinə bir yaxşı bax,
Gözünü aç, Vətən oğlu, ayağa qalx.

Nəqərat:

Bu, Şəhriyar harayıdır,
Bu, Bəxtiyar harayıdır,
Ayağa dur Azərbaycan!

Çap üçün deyil

MUSİQİ LÜĞƏTİ

ADAJİO — çox ağır temp

ALLEQRO — cəld temp

ANDANTE — ağır temp

ANTRAKT — opera, balet və dram tamaşalarında birinci pərdə istisna olmaqla hər hansı pərdənin əvvəlində çalınan musiqi parçası.

ARİYA — tamamlanmış quruluşuna görə epizod. Opera, oratoriya və kantatada simfonik orkestrin müşayiəti ilə bir vokal ifaçı tərəfindən ifa olunan musiqi nömrəsidir.

AVAZ — musiqidə səs, intonasiya, ahəng mənasında işlədilir.

BARİTON — yunan sözü olub, mənası ağır ton deməkdir. (Bas və tenor arasında orta kişi səsi.)

DƏRAMƏD — dəsgahın əvvəlində ifa olunan instrumental musiqi.

DİRİJOR — fransız sözü olub, idarə edən, istiqamətləndirən deməkdir. Musiqi kollektivlərinə (orkestr, xor, mahnı və rəqs ansamblı, opera və balet tamaşaları) rəhbərlik edib, onlara istiqamət verən şəxs.

DUET — latın sözü olub, mənası iki deməkdir. İki nəfərdən ibarət ansambl. Operada, oratoriyada, kantatada, operettada vokal ansambl növü.

FİNAL — böyük formalı musiqi əsərinin (sonatanın, simfoniyanın, konsert, trio, kvartet və s.) sonu.

FORTE (f) — güclü səslənmə

FORŞLAQ — musiqini gözəlləşdirən bəzək işarəsi

GUŞƏ — kiçikhəcmlı muğam şöbəsi

HÜMAYUN — 7-ci klassik Azərbaycan muğamıdır. «Hümayun» fars kəlməsi olub uğurlu, səadətli, mübarək, şaha məxsus mənasındadır. Hümayun — Hindistanda bir sülalənin başçısının adıdır.

XOR — vokal musiqi ifaçıları kollektivi

INTERVAL — latın sözü olub, mənası aralıq, yaxud məsafə deməkdir. Musiqidə iki səs (yuxarı səs, aşağı səs) arasındakı məsafə. Intervalların iki növü vardır: a) melodik interval; b) harmonik interval. Əgər interval əmələ gətirən səslər ayrı-ayrılıqda səslənsə, bu cür intervala melodik interval deyilir. İki səsin eyni vaxtda səslənməsi nəticəsində harmonik interval əmələ gəlir. Əsas intervallar bunlardır: prima, sekunda, tersiya, kvarta, kvinta, seksta, septima, oktava.

İNGİLİS NƏFİRİ — Avropa ağac nəfəsli musiqi aləti

JANR — musiqi əsərlərinin növü. Adətən, bu termin musiqinin ayrı-ayrı sahələrinə aid işlədilir, məsələn: opera janrı, balet janrı, simfonik janr və s.

KAMERA MUSIQISI — böyük olmayan musiqi ifaçıları qrupu (duet, trio, kvartet və s.) üçün bəstələnmiş instrumental və ya vokal musiqisi.

KANTATA — solist, xor və orkestr tərəfindən ifa olunan bir, yaxud çox hissəli, təntənəli, epik xarakterli vokal-simfonik əsər.

KVARTET — 4 nəfərdən ibarət ansambl

KVİNTET — 5 nəfərdən ibarət ansambl

QOBOY — Avropa ağac nəfəsli musiqi aləti

MUĞAM — şifahi ənənəli professional musiqi

MODERATO — mülayim temp

METSOFORTE (mf) — orta güclü səslənmə

MEZZOPİANO (mp) — orta zəif səslənmə

MENUET — XVII-XVIII əsrlərdə Avropada geniş yayılmış fransız rəqsi.

ORATORİYA — solistlər, xor, qiraətçi və simfonik orkestr üçün çoxhissəli əsər.

ORKESTR — böyük musiqi kollektivi. Müxtəlif orkestr növləri vardır: simfonik orkestr, simli orkestr, nəfəsli orkestr və s.

OPERA — musiqi dramaturgiyası, xüsusilə vokal musiqi vasitəsilə ifadə edilən musiqi-dram incəsənəti janrı.

PAUZA — musiqi əsərlərinin ifası zamanı işlədilən fasilə. Hər bir vəznin özünəməxsus pauzası vardır.

PİANO — italyanca sakit deməkdir.

PİANO (p) — zəif səslənmə

POLONEZ — yeni Polşa rəqsi. XVI əsrdə cəngavər döyüşçülərin təntənəli rəqs yürüşü.

PRELYÜD — kiçikhəcmli instrumental əsər.

RAST — birinci klassik Azərbaycan muğamı. Mənası farscadan doğru, düzgün deməkdir.

REKVİYEM — matəm xarakterli çoxsəsli xor əsəri.

REPRİZA — musiqi əsərinin tam, yaxud bir hissəsinin təkrarına repriza deyilir.

SEGAH — Vətəni Azərbaycan olan «Segah» 3-cü klassik muğamımız hesab olunur. «Se» — farscadan üç, «gah» isə mövqe, məkan deməkdir.

SERENADA — axşam nəğməsi

SİMFONİYA — simfonik orkestr üçün bəstələnmiş böyükhəcmli musiqi əsəri. Əsasən, dörd hissədən ibarət olur.

SİNKOPA — vurğunun xanənin qüvvəli hissəsindən zəif hissəsinə keçməsi.

SKERSO — italyanca zarafat deməkdir. Cəld, şən musiqi əsəri.

SOLİST — musiqi əsərini təklikdə ifa edən şəxs.

SONATA — kamera musiqi janrı.

ŞÖBƏ — dəsgah və ya instrumental muğamlarda bölmə, hissə.

ŞUR — Azərbaycanda geniş yayılmış 2-ci klassik muğamdır. Şur sözünün mənası cuşa gəlmək, coşqunluq kimi qəbul edilir.

ŞÜŞTƏR — 6-cı klassik Azərbaycan muğamıdır. «Şüştər» İranın cənubunda olan bir qəsəbədir.

TOKKATA — fortepiano, yaxud orqan üçün yazılmış virtuoz xarakterli musiqi əsəri.

TRİO — italyan sözü olub, mənası üç deməkdir. Üç nəfərdən ibarət olan musiqiçi qrupu.

UNİSON — eyni yüksəklikdə olan notun bir neçə musiqi aləti ilə eyni vaxtda ifa olunması.

UVERTÜRA — fransız sözü olub, mənası açmaq deməkdir. Opera, balet, oratoriya, dram və kinofilmin əvvəlində çalınan musiqi nömrəsi.

VALS — bal rəqsi olub, XVIII əsrin ikinci yarısında meydana gəlmişdir. Adətən, iki nəfər tərəfindən ifa olunur. Musiqi ölçüsü 3/4-dür. XIX əsrdə Avropada geniş yayılmışdır.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. **A.Əsədullayev.** Instrumental muğam. «Adiloğlu» nəşriyyatı, Bakı, 2009.
2. **F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov və başqaları.** Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığı. I cild. «Mütərcim» nəşriyyatı, Bakı, 2011.
3. **O.Rəcəbov.** Uşaqlar və mahnılar. «İşıq» nəşriyyatı, Bakı, 1985.
4. **O.Rəcəbov.** Ümumtəhsil məktəblərində musiqi tədrisi və tərbiyəsi metodikası. «Mütərcim» nəşriyyatı, Bakı, 2010.
5. **O.Rəcəbov, N.Kazımov və başqaları.** Azərbaycan xalq musiqisi və musiqi müəllimi hazırlığı. «Mütərcim» nəşriyyatı, Bakı, 2012.
6. **O.Rəcəbov, S.Ağayeva, O.İmanova.** Elementar musiqi nəzəriyyəsi. «Çıraq» nəşriyyatı, Bakı, 2007.
7. **O.Rəcəbov, U.Miriyeva.** Musiqi və mənəvi tərbiyə. «Maarif» nəşriyyatı, Bakı, 1995.
8. **O.Zülfüqarov, V.Xəlilov.** «Musiqi-6». «Pedaqogika» nəşriyyatı, Bakı, 2006.
9. **R.Zöhrabov.** Bəstəkarların portreti. «Gənclik» nəşriyyatı, Bakı, 1997.
10. Uşaq mahnıları antologiyası — I, II, III cild. «Rəfiq Xan-Sayadoğlu» nəşriyyatı, Bakı, 2005.
11. Ümumi təhsilin fənn standartları (I—XI siniflər). «Mütərcim» nəşriyyatı, Bakı, 2012.
12. **Z.Veysova.** Fəal/interaktiv təlim: müəllimlər üçün vəsait. UNICEF, 2007.

Çap üçün deyil

MUSİQİ 6
Ümumtəhsil məktəblərinin 6-cı sinfi üçün
Musiqi fənni üzrə
DƏRSLİK

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər

Oqtay Məmmədağa oğlu Rəcəbov
Nazim Kazım oğlu Kazımov
Yeganə Əsgər qızı Axundova
Ofeliya Safa qızı İmanova

Redaktor

Bədii və texniki redaktor

Dizaynerlər

Korrektor

Sevinc Nuruqızı

Abdulla Ələkbərov

Aqil Əmrahov, Emil Bayramov

Ülkər Şahmuradova

Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi
2017-073

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi — 2017

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 5,8. Fiziki çap vərəqi 6,0.

Formatı 70x100 1/16.

Səhifə sayı 96. Ofset kağızı. Məktəb qarnituru. Ofset çapı.

Tiraj 129569. Pulsuz. Bakı—2017.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya» MMC
Bakı, AZ 1052, F. Xoyski küç., 121^A